Ongehuwd samenwonen en de kerk

Onderzoek naar de omgang met partners die ongehuwd samenwonen binnen de Antilliaanse pinkstergemeente in Spijkenisse.

Gileonardo Borges (S 1042448)

Hogeschool Windesheim
Theologie en Levensbeschouwing (Azusa Curriculum)
Vakcode: ENAZ-STSCR.V10E
Begeleidend docent: Drs. H.H. Zegwaart

Spijkenisse, 1 juli 2015

Voorwoord 3
Samenvatting 4
Deel 1 Beschrijving van het onderzoek 5
1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding 5
1.2 Korte introductie Kerk 5
1.3 Doelstelling 5
2 Methode 6
2.1 Context van het onderzoek 6
2.2 Onderzoeksvraag 6
2.3 Methodische werkwijze 6
2.4 Verwerken interviews 7
2.5 Obstakels 7
Deel 2 Het praktijkonderzoek 8
3 Feiten over ongehuwd samenwonen 8
3.1 Definitie 8
3.2 Feiten over ongehuwd samenwonen in Nederland 8
3.3 Definitief ongehuwd samenwonen 9
3.4 Latrelaties 10
3.5 Ongehuwd samenwonen en de kerk 10
3.6 Bijbelse visie 11
4 De interviews 12
4.1.1 Achtergrond partners 12
4.1.2 Redenen ongehuwd samenwonen 12
4.1.3 Gezamenlijke huishouding 14
4.1.4 Invloed kerk 14
4.1.5 Huwelijk 15
4.1.6 Ervaring kerk 16
4.2 Leiders in de kerk 17
4.2.1 Omgang met partners die ongehuwd samenwonen 17
4.2.2 Leiders en de Bijbel 18
4.2.3 Taken 18
4.2.4 Dopen 19

4.3 Andere kerken 20
Samenvatting 21
Deel 3: Literatuurstudie 22
5 Ongehuwd samenwonen en de Bijbel 22
5.1 Hermeneutiek 22
5.2 Het huwelijk in het Oude Testament 22
5.2.1 'Helper' is niet per se getrouwde vrouw 23
5.2.2 Genesis 2:24 23
5.2.3 Huwelijk als verbond 23
5.2.4 Het huwelijk 24
5.2.6 De verloving (ondertrouw) 26
5.3 Het huwelijk in het Nieuwe Testament 26
5.3.1 Verloving (ondertrouw) NT 26
5.3.2 Jezus en het huwelijk 28
5.3.3 Paulus en het huwelijk 29
5.3.4 Huwelijk in tijden van het Nieuw Testament 29
5.4 Afsluiting van het literatuuronderzoek 30
Conclusie 31
- Praktijkonderzoek 31
- Literatuurstudie 32
- Algemene conclusie 33

Aanbevelingen 33
Theologische reflectie 35
Persoonlijke reflectie 36
Literatuur 37
Bijlage – Uitwerking interviews 39

Voorwoord

Als student theologie was ik altijd al geneigd om de vakken gericht op praktische theologie aantrekkelijker te vinden dan andere studies binnen de theologie. Dat ik een thema in deze richting zou kiezen was vanaf mijn tweede jaar op school vrijwel zeker. Het ongehuwd samenwonen is dan een thema dat mij heeft aangesproken vooral, omdat ik kerken kende die daarmee te maken hadden en hier geen duidelijk beleid voor hadden. Ik heb mezelf uitgedaagd om hier dieper op in te gaan door dit onderwerp te gebruiken voor mijn eindonderzoek.

In dit onderzoek leest u hoe een Antilliaanse pinkstergemeente in Spijkenisse omgaat met mensen in de gemeente die ongehuwd samenwonen. U zult zien dat het een thema is dat niet saai is, het raakt men op verschillende vlakken, waaronder: het emotionele vlak, het relationele vlak en ook op het gebied van de leiderschap. Het is niet alleen relevant voor leiders die ermee te maken hebben, maar ook voor partners die ongehuwd samenwonen. Dit onderzoek kan voor de laatst genoemde groep een handvat zijn in het Christelijke geloof.

Ik wil de leiders van de gemeente bedanken voor hun toestemming en medewerking om dit onderzoek waar te kunnen maken. Ook wil ik mijn vrouw bedanken voor haar steun en uiterste geduld die ze met me had om dit te kunnen samenstellen. Het was intensief maar tegelijk leerzaam om aan dit onderzoek te mogen meedoen. Ik dank hierbij ook mijn begeleider drs. Huib Zegwaart voor zijn adviezen, steun en geduld. Dat ik bij hem en zijn vrouw thuis kon komen heeft mij onwijs bemoedigd en kracht gegeven om dit onderzoek af te kunnen ronden.

Boven alles wil ik God bedanken, dat hij mij telkens weer herinnert om mij te verheugen omdat mijn naam opgetekend is in de hemel.

Gileonardo Borges
Spijkenisse, 30 juni 2015

Samenvatting

Het ongehuwd samenwonen is een verschijnsel dat steeds vaker voorkomt. Er is sinds de jaren zestig van de vorige eeuw een stijgende lijn te zien in Nederland. Doordat het een verschijnsel is dat in populariteit toeneemt, is het ook iets geworden dat in de gemeente voorkomt. Dit gebeurt ook in kerken waar zich migranten bevinden. In dit onderzoek, in de Antilliaanse Pinkstergemeente, komt naar voren hoe de gemeente omgaat met partners die ongehuwd samenwonen en de kerk bezoeken.

Mijn onderzoekvraag is: 'Hoe gaat de Antilliaanse pinkstergemeente in Spijkenisse om met de ethische vraag rond ongehuwd samenwonen?' Om dit te onderzoeken heb ik de volgende deelvragen geformuleerd: 'Wat zijn motieven waardoor partners in de gemeente gaan samenwonen of trouwen? Hoe gaat de gemeente om met koppels die ongehuwd samenwonen? Wat is het beleid van andere kerken in de nabije omgeving? Wat zegt het Oude Testament over het huwelijk en samenwonen? Wat zegt het Nieuwe Testament over huwelijk en samenwonen?'

Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat de respondenten die in de kerk samenwonen op basis van persoonlijke noden de beslissing hebben genomen om ongehuwd samen te gaan wonen. De kerk is gericht op het benaderen van de partners met liefde. Dit doen ze door zich te richten op de partners die ongehuwd samenwonen en zich welkom voelen in de kerk. Deze ervaring wordt ook gedeeld door de respondenten die ongehuwd samenwonen, wel is er een respondent die meende in het begin niet een positieve ervaring te hebben gehad met de leiders van de kerk. Ze had het gevoel dat de leiders hebben aangedrongen om te gaan trouwen.

Uit de literatuurstudie wordt geconstateerd dat er nergens in de Bijbel gesproken wordt over het ongehuwd samenwonen. Elke vorm van relatie tussen een man en een vrouw waarbij beiden ervoor hebben ingestemd, wordt beschreven in de context van het huwelijk. Maar er was in die tijd geen sprake van een godsdienstplechtigheid. Hoewel er geen sprake was van legale of godsdienstplechtigheid in de sociale context van de Bijbel maar een onderling overeenkomst, werden de partners die samenwoonden wel gezien als gehuwden. Dit is niet zo in de context waarin we nu leven. Het ongehuwd samenwonen en die met dezelfde "huwelijksverantwoordelijkheid" als het huwelijk, kan niet in dezelfde lijn worden gezien als het huwelijk zelf.

De resultaten van het praktijkonderzoek en de literatuurstudie leveren kort de volgende conclusie op: De leiders van de gemeente proberen de partners die ongehuwd samenwonen met wijsheid te benaderen. Het pastorale antwoord dat ze aanbieden komt wel overeen met de literatuurstudie. Het ongehuwd samenwonen wordt niet gezien als een 'zonde' die meteen aangepakt moet worden, of iemand die daarin volhardt uit de gemeente verwijderd moet worden. Het is hun prioriteit om gastvrij te zijn tegenover de partners.

De aanbevelingen die uit het onderzoek voortkomen leiden tot een kerk met een geschreven beleid over de omgang met partners die ongehuwd samenwonen, een kerk die onderscheid maakt tussen 'tijdelijk' en 'solide' ongehuwd samenwonen en een kerk die nadruk legt in de preken en counseling op Bijbelse en niet de nadruk legt op de wettelijke of kerkelijke ceremoniële aspecten van het huwelijk.

Deel 1 Beschrijving van het onderzoek

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In de kerk zijn er koppels die samenwonen en naar de kerk gaan. Deze koppels willen Jezus dienen, maar ze hebben nog niet besloten om te gaan trouwen of hebben niet eens het verlangen om te trouwen. De achterliggende theologie van de Antilliaanse Pinkstergemeente is dat het ongehuwd samenwonen een zondige manier van leven is. De koppels die samenwonen kunnen niet gedoopt worden en ook niet lid worden van de kerk, want hun daden spreken hun belijdenis tegen. Buiten het huwelijk is samenwonen verboden. Maar door de interesse van deze koppels in het geloof wordt het een uitdaging voor de gemeente om dit thema dieper te bestuderen om zo een duidelijke richtlijn te hebben, om beter met deze situatie om te kunnen gaan. Er zullen namelijk altijd mensen naar de kerk blijven komen die samenwonen. Bovendien wordt samenwonen in de cultuur waarin we tegenwoordig leven steeds meer aanvaardbaar, men vindt het soms zelfs een pre voordat iemand gaat trouwen. Dus als gemeente is het heel belangrijk om goed hierover geïnformeerd te zijn, zodat de koppels geholpen kunnen worden in de groei van hun geloof. Ik heb besloten om dit te onderzoeken, want ik vind het belangrijk dat als kerk je een duidelijk beleid hebt over mensen die ongehuwd samenwonen. Juist doordat je steeds meer hoort dat er mensen zijn die ongehuwd samenwonen en naar de kerk gaan vind ik het een interessante thema om te onderzoeken. Hierbij is het theologische en pastorale perspectief heel belangrijk. De theologische kant van dit onderwerp moet goed onderzocht worden en tegelijkertijd moet het pastorale aspect van deze situatie goed beheerst worden. Koppels die samenwonen hebben dan een duidelijke richtlijn om te groeien in hun geloof. Het is daarom voor de gemeente belangrijk om dit onderwerp goed te onderzoeken zodat ze een goed beeld hebben over ongehuwd samenwonen en een christelijk leven leiden. In de komende hoofdstukken ga ik de feiten beschrijven in de gemeente, de theologische aspecten van het ongehuwd samenwonen onderzoeken en hoe de pastorale benadering is voor partners die ongehuwd samenwonen.

1.2 Korte introductie Kerk

De kerk heet Maranatha en is een pinkstergemeente en heeft haar wortels in de Nederlandse Antillen. De kerk is sinds 2007 actief in Spijkenisse. De kerk is gesticht door haar voorganger Marcondes Campos. De meeste mensen die de kerk bezoeken zijn van Antilliaanse afkomst en spreken voornamelijk Papiaments.

1.3 Doelstelling

Door middel van dit onderzoek wil ik inzicht krijgen in het onderwerp ongehuwd samenwonen in de kerk. Het huwelijk en samenwonen zijn onderwerpen waar veel over is geschreven. Als doelstelling voor het onderzoek wil ik inzicht krijgen op de gegevens die beschikbaar zijn vanuit de theologie over partners die ongehuwd samenwonen. Ook is het doelstelling van het onderzoek om voldoende stof te presenteren om een goed inzicht te krijgen van het onderwerp en tegelijkertijd een aanbeveling doen voor de gemeente.

2 Methode

Ik zal in dit hoofdstuk een beschrijving geven van de manier waarop ik dit onderzoek methodisch heb aangepakt

2.1 Context van het onderzoek

De context van het onderzoek is dat er meer mensen ongehuwd samenwonen onder de Antilliaanse gemeenschap in de gemeente. De gemeente heeft daarvoor nog geen geschreven beleid van hoe ze daarmee moeten omgaan.

2.2 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

'Hoe gaat de Antilliaanse pinkstergemeente in Spijkenisse om met de ethische vraag rond ongehuwd samenwonen?'

De deelvragen:

- Wat zijn motieven waardoor partners in de gemeente gaan samenwonen of trouwen?
- Hoe gaat de gemeente om met koppels die ongehuwd samenwonen?
- Wat is het beleid van andere kerken in de nabije omgeving?
- Wat zegt het Oude Testament over het huwelijk en samenwonen?
- Wat zegt het Nieuwe Testament over huwelijk en samenwonen?

2.3 Methodische werkwijze

Het onderzoek bestaat uit twee delen: literatuuronderzoek en praktijk onderzoek door middel van interviews. Het literatuuronderzoek kan ook onderverdeeld worden in twee delen. (1) Literatuur die gebruikt wordt om gegevens van ongehuwd samenwonen in Nederland te verzamelen, hierbij is voornamelijk gebruik gemaakt van onderzoeken van het CBS. Daarnaast beschrijft het onderzoek ook de redenen voor het ongehuwd samenwonen. (2) Ook is er gebruik gemaakt van literatuur die gericht is op de uitleg van de Bijbel. Hierbij kun je denken Bijbelse commentaren en literatuur over Bijbelse ethiek gericht op het ongehuwd samenwonen.

Ook werd er een kwalitatief onderzoek gedaan op basis van persoonlijke interviews. Ik heb gebruik gemaakt van een semigestructureerde interviewmethode, maar heb vooral nadruk gelegd op het open interview gedeelte. Dit vind ik belangrijk om zo ruimte te kunnen bieden om door te vragen en zodat de respondenten hun eigen uitleg kunnen geven aan de termen die ze gebruiken. Zo kan ik de belevenis van de respondenten achterhalen. Dit onderzoek is ook te verdelen in twee delen. (1) Het interview met vijf respondenten die ongehuwd samenwonen en naar de kerk gaan en (2) het interview met drie respondenten die een leidende functie hebben in de kerk. De interviews duurden ongeveer 30 minuten en werden met toestemming opgenomen. De respondenten zijn anoniem in het onderzoek verwerkt.

2.4 Verwerken interviews

Ik heb de volledige tekst van de interviews uitgetypt, daarna heb ik de antwoorden van de interviews gelabeld en via Excel verwerkt in tabellen verdeeld per topic. Hierdoor kon ik de deelvragen 1 en 2 beantwoorden.

2.5 Obstakels

Mijn bedoeling was om alle partners die ongehuwd samenwonen gezamenlijk te interviewen. Maar de man van een van de partners wilde er niet aan meedoen. Dus bij een van de partners moest de vrouw voor de man antwoord geven. Daarbij kon ik de belevenis van de man zelf niet volledig achterhalen want je wordt toch beperkt door zijn afwezigheid.

In de Antilliaanse pinkstergemeente heb ik onderzoek gedaan naar de omgang met partners die ongehuwd samenwonen in de kerk. Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksmethode: literatuurstudie en kwalitatief onderzoek. De resultaten hiervan worden beschreven in de volgende hoofdstukken.

Deel 2 Het praktijkonderzoek

In dit gedeelte wordt aandacht besteed aan de feiten over het ongehuwd samenwonen in Nederland. Daarna worden de resultaten getoond vanuit de interviews met de partners, gevolgd door de resultaten vanuit de interviews met de leiders en de verschillende visies vanuit andere kerken in de omgeving afsluitend met een samenvatting.

3 Feiten over ongehuwd samenwonen

3.1 Definitie

Het ongehuwd samenwonen is in juridisch opzicht van andere orde dan het huwelijk. Het ongehuwd samenwonen, wordt juridisch gekenmerkt door een grote mate van vrijblijvendheid. Het is een relatie waar men geen afdwingbare rechtsplicht onderhouden. Wanneer men de vrijblijvendheid willen opheffen, kunnen ze kiezen voor het huwelijk of geregistreerd partnerschap (Mourik, 2009, p. 4). Ik zal geregistreerd partnerschap niet meenemen in dit onderzoek. Ook bestaat het ongehuwd samenwonen onder partners van gelijk geslacht. Deze vorm van ongehuwd samenwonen zal ik niet behandelen in dit onderzoek. De definitie die ik ga gebruiken voor het ongehuwd samenwonen in dit onderzoek is een relatie tussen twee personen van ongelijke geslachten die samen wonen en alles delen met elkaar zonder geregistreerd te staan als echtpaar. Deze definitie komt overeen met andere definities die ik ben tegengekomen in de literatuur. Ook bij de onderzoeken die ik heb geraadpleegd van het CBS wordt er een onderscheid gemaakt tussen paren van ongelijk geslacht en paren van gelijk geslacht. Verder moet de ongehuwd samenwonenden in dit onderzoek gezien worden als partners die seksuele gemeenschap met elkaar hebben, die een verbintenis met elkaar hebben in het aspect van trouw zijn (Meulen & Graaf, 2006).

3.2 Feiten over ongehuwd samenwonen in Nederland

Uit onderzoek van de CBS blijkt dat eind jaren zestig negen op de tien vrouwen trouwden zonder eerst te hebben samengewoond. Het ongehuwd samenwonen kwam slechts voor onder een kleine groep hoogopgeleide, progressieve en niet-religieuze jongeren (Meulen & Graaf, 2006, p. 32). Dit aandeel is sindsdien sterk gedaald. Tegenwoordig[1] trouwt nog maar één op de tien vrouwen zonder vooraf te hebben samengewoond. Het merendeel van de vrouwen gaat eerst ongehuwd samenwonen. Een deel treedt later alsnog in het huwelijk of geeft aan dat in de toekomst te willen gaan doen. Een steeds groter deel wenst echter ongehuwd te blijven samenwonen. Ook het aantal ongehuwde samenwonenden die later in het huwelijk treden daalt, ongehuwd samenwonenden zien steeds vaker geen reden om te trouwen. In een onderzoek uit 2008[2] gaf 85% van de ongehuwd samenwonenden ouder dan 35 jaar aan dat ze niet van plan waren om te gaan trouwen. Ongeacht hun leeftijd vindt twee derde van de mannen dat een huwelijk niets aan de relatie toevoegt. Vrouwen tot 35 jaar geven dit vaker dan 35-plussers als reden om niet te trouwen. Jongere vrouwen noemen verder als belangrijke reden dat hun partner niets in een huwelijk ziet (Wobma, 2011, p. 40). Het huwelijk heeft dus haar populariteit moeten inleveren voor een andere trend, namelijk het ongehuwd samenwonen. Het ongehuwd samenwonen heeft dus steeds meer terrein gewonnen. Het

[1] Laatst bekende cijfers dateren uit 2006 (CBS)
[2] Laatst bekende cijfers dateren uit 2008 (CBS)

totaal aantal gehuwde paren is in de periode 1995–2005 vrijwel stabiel gebleven, op ruim 3,4 miljoen. Het aantal samenwonende niet-gehuwde paren is in dezelfde periode echter toegenomen met bijna 45 procent, van ruim 500.000naar 750.000. Deze forse stijging houdt verband met het feit dat er tegenwoordig niet alleen vaker, maar ook langer dan vroeger ongehuwd wordt samengewoond. De stijging van het aantal ongehuwd samenwonende paren wordt volgens Meulen & Graaf de laatste jaren voornamelijk bepaald door paren met kinderen. Dit hangt samen met het feit dat er langer ongehuwd wordt samengewoond. Ook trouwen mensen die ongehuwd samenwonen steeds minder wanneer er kinderen komen. De ongehuwde paren maakten in het jaar 2005[3] 18 procent uit van alle paren (Meulen & Graaf, 2006, p. 33). De meeste paren die ongehuwd samenwonen komen vooral voor bij de partners onder 34 jaar. Naarmate de leeftijd ouder wordt komt het minder voor. Dat komt onder andere doordat veel ongehuwd samenwonenden na verloop van tijd, als ze nog bij elkaar zijn, alsnog trouwen. Ook heeft het te maken met generaties waarvan een groot deel al getrouwd was voordat het ongehuwd samenwonen zich als alternatief voor huwelijk begon te verspreiden. Toen de huidige vijftigers twintigers waren, was het ongehuwd samenwonen nog zeldzaam. Na ruim dertig jaar van normverandering, trouwt nog slechts een klein deel van de jongeren. Meestal zijn dat allochtonen of gelovigen (Forder & Verbeke, 2005, p. 26).

3.3 Definitief ongehuwd samenwonen

Bij een onderzoek in Nederland waar er werd gevraagd naar de toekomst van de paren die ongehuwd samenwonen, gaf de helft van de partners aan dat ze verwachten te zullen gaan trouwen. 10 procent van de partners weten het niet of willen iets anders. 40 procent denkt niet dat ze gaan trouwen. De toekomstverwachting is sterk afhankelijk van de levensfase waarin men zich bevindt. Zo wil 80 procent van de vrouwen van 18-24 jaar die ongehuwd samenwonen in de toekomst trouwen. Onder de vrouwen van achter in de twintig is dat 64 procent. Voor vrouwen boven de 40 gebeurt het tegenovergestelde van de jongere vrouwen, bij deze vrouwen denkt er maar 20 procent om nog in het huwelijk te treden. Velen van hen trouwen niet, omdat ze al een mislukte relatie achter de rug hebben (Graaf, 2004). Door deze gegevens kunnen we zien dat op jongere leeftijd men het ongehuwd samenwonen meer ziet als een tijdelijke situatie, terwijl men op latere leeftijd het ongehuwd samenwonen beschouwen als een permanente oplossing. Dit kan te maken hebben met het relatieverleden dat men inmiddels al heeft en het latere leeftijd waar ze een partner vinden. Onder de ongehuwde samenwonende vrouwen tussen de 40-62 is 55 procent van de partners in een relatie waar de man of de vrouw ooit gescheiden is geweest en wellicht hebben ze ook kinderen uit een eerdere relatie. Gezinsvorming is dan geen functie meer van de relatie. Ook kan het zo zijn dat een deel van deze vrouwen al op vroegere leeftijd geen belangstelling hadden in een huwelijk en ze hebben dan deze visie gehandhaafd in hun leven. Los van leeftijd of geslacht is het zo dat men de volgende redenen geven om niet te trouwen: de partner wil het niet, men wilt niet gebonden zijn en men is principieel tegen het trouwen (Forder & Verbeke, 2005, p.28).

Door de genoemde cijfers kunnen we zien dat in Nederland het ongehuwd samenwonen een groeiende manier om als partners door het leven te gaan. Dit heeft dus geleid tot een daling van het aantal huwelijken dat er wordt gesloten. Ook is het zo dat het leidt tot een uitstel van het huwelijk, want ongehuwd samenwonen is zelf al een ervaring die tijd neemt om te ontwikkelen. Vooral

[3] Laatste jaar waarbij cijfers bekend zijn.

wanneer er kinderen geboren worden in de relaties gaat men in Nederland over tot het huwelijk, ongehuwd samenwonen wordt volgens de Jong en Liefbroer sociaal aanvaard als een prelude voor het huwelijk (Blossfeld, 1995, p. 102). Maar we hebben hiervoor gezien in een onderzoek uit 2003 dat er is gebleken dat de helft van de mensen die ongehuwd samenwonen denken te gaan trouwen in de toekomst en 40 procent denkt niet te gaan trouwen. We zien dus dat het ongehuwd samenwonen deels een prelude is voor het huwelijk maar wordt steeds meer een vaste manier van leven. Het aantal partners dat ongehuwd samenwonen zal ook verder stijgen. In een prognose voor het jaar 2050 werd vastgesteld dat 31 procent van alle paren ongehuwd zullen samenwonen, dit tegenover 18 procent in 2005. In het absolute zin betreft het straks 1,2 miljoen ongehuwde partners tegenover 2,7 miljoen gehuwde partners (Forder & Verbeke, 2005, p. 41). Ook is het zo dat steeds meer ouders blijven ongehuwd samenwonen na het krijgen van een kind, dit blijft nog wel een minderheid maar het is wel een groeiende minderheid. Waar het in 1960 1 op de 30 kinderen werd geboren buiten het huwelijk was dit aantal in 2000 1 op de 3 (Alders & Graaf, 2001). Hieruit kunnen we ook op maken dat er geen sprake van schande meer is wanneer een kind buiten het huwelijk wordt geboren.

3.4 Latrelaties

Verder is er ook een andere manier van ongehuwd samenwonen in Nederland, namelijk de Lat relaties (Living apart together). In deze relaties hebben partners een gescheiden huishouden en financiën en ze delen woonruimte op een periodieke of tijdelijke basis (bijvoorbeeld een paar keer in de week of op weekends. Deze soort relatie werd pas populair net voor het begin van de 21ste eeuw. Dit heeft te maken met verbetering in de economie waar men makkelijker op hun zelf konden wonen en door de veranderingen in het cultuur in de tweede helft van de 20ste eeuw waar er een verandering van gedrag plaatsvond waarbij men minder traditioneel werd (Gierveld, 2004, p.236-237). Uit onderzoek blijkt dat bij mensen tussen 30-62 jaar 130.000 kiezen voor een lat-relatie. Mensen onder de 30 kiezen nauwelijks voor zo'n relatie. Hoe ouder men wordt hoe vaker ze voor een lat-relatie kiezen. De reden waarom men ervoor kiest om een lat-relatie aan te gaan, is in ruim 60 procent van de gevallen het behoud van vrijheid. Bij ruim een op de tien speelt een slechte ervaring met samenwonen een rol. Eveneens een op de tien geeft aan dat het hebben van kinderen uit een vorige relatie de reden is. Vrouwen geven deze reden ruim drie keer zo vaak op als mannen (Graaf & Loozen, 2004, p. 60-63). Uit onderzoek van Gierveld blijkt ook dat hoe vaker men echtscheidingen hebben meegemaakt in hun leven hoe groter de kans dat ze een lat-relatie aangaan (Gierveld, 2004, p.237-241).

3.5 Ongehuwd samenwonen en de kerk

We hebben gezien dat er in een periode van vijftig jaar veel is veranderd aan de manier hoe de samenleving naar het huwelijk en het ongehuwd samenwonen kijkt. Het ongehuwd samenwonen is niet meer zoals het vroeger was. Waar het vroeger als amper acceptabel was, wordt het vandaag in de samenleving gezien als normaal wanneer een man en een vrouw kiezen om te gaan samenwonen zonder dat ze een huwelijk hebben afgesloten. Doordat er een groei is in het aantal, dat ongehuwd samenwonen krijg je in de kerk ook te maken met mensen die ongehuwd samenwonen. De verandering in de samenleving heeft dus geleid dat je dus meer partners in kerken ziet die ongehuwd samenwonen. Deze koppels of minstens één van de partners bezoeken dan de kerk regelmatig en kunnen de verlangen hebben om deel te nemen aan alle activiteiten die de kerk heeft en lid te

worden van de kerk. Maar het ongehuwd samenwonen past niet in de regels van de kerk[4] met betrekking tot een relatie. In de handleiding van de kerk waar de verwachtingen staan voor het gedrag van een lid van de gemeente staat het volgende vermeld onder het kop huwelijk en gezin: *"We geloven dat het huwelijk door God ingesteld is bij de schepping en het is een heilige verbintenis tussen één man en één vrouw. Alle seksuele handelingen is voorbehouden voor deze verbintenis. Het christelijk huwelijk is de vertegenwoordiging van de relatie tussen Christus en Zijn gemeente. We geloven dat de kinderen een zegen van God zijn. Het menselijk leven is heilig en waardig om beschermt te worden vanaf het moment van bevruchting.*
Genesis 1:26-28; 2:24; Psalm 127 en 128; 139:13-16; Mattheüs 19:1-10; I Korintiërs 6:9-11; Efeziërs 5:22-33; Hebreeën 13:4." (Handleiding leden Kerk Maranatha, 2011, p. 13) De kerk vindt dat alle seksuele handelingen, alleen binnen het huwelijk moet plaats vinden. Ongehuwd samenwonen wordt dus niet gezien als een manier van leven die acceptabel is voor een lid van de kerk. De kerk gebruikt voor deze regels de Bijbel als leidraad. Ik zal dus dan ook in de volgende paragraaf vermelden hoe de Bijbel binnen de geloofsgemeenschap functioneert. Verder wordt er in de handleiding niet genoemd hoe men omgaat of wat men vindt van de mensen die wel aan 'seksuele handelingen' doen buiten deze verbintenis.

3.6 Bijbelse visie

Zoals we hebben gezien ontleent de kerk haar gedachten over het huwelijk rechtstreeks uit de Bijbel. In de geloofsbelijdenis van de kerk wordt de positie beschreven van de Bijbel binnen de geloofsgemeenschap. In de eerste punt van de geloofsbelijdenis wordt het geloof in de drie-eenheid beschreven, gelijk daarna volgt in punt 2 hoe belangrijk de Bijbel voor de geloofsgemeenschap is: *"Ons geloof….2. In de verbale inspiratie van de Heilige Bijbel, de enige onvermijdelijk regel van het geloof als norm voor het christelijk leven en karakter. (2 Tim 3:14-17)"* (Handleiding leden Kerk Maranatha, 2011, p. 7). De Bijbelteksten die er dan worden gebruikt over het huwelijk zijn dan geïnterpreteerd door de kerk en uit hun interpretatie blijkt dat ze het ongehuwd samenwonen niet zien als manier om als partners door het leven te gaan. Ik zal met behulp van Bijbelteksten en commentaren onderzoek doen naar wat de Bijbel te zeggen heeft over dit onderwerp en veel van de Bijbelteksten die in de handleiding van de kerk voorkomen zullen in dit onderzoek worden behandeld bij de literatuur studie ook zullen we kijken zien hoe de leiders Bijbelse teksten toepassen bij de interviews.

Dit hoofdstuk laat zien dat de ontwikkelingen in de maatschappij van invloed zijn op de kerk. De kerk wordt uitgedaagd om in een veranderende maatschappij op haar theologie te reflecteren. We gaan in het komende hoofdstuk zien hoe de kerk dat doet.

[4] De kerk waar het onderzoek is gedaan.

4 De interviews

In dit gedeelte komt het interview met de partners die ongehuwd samenwonen en naar de kerk gaan aan bod.

4.1.1 Achtergrond partners

De partners die naar de kerk gaan en ongehuwd samenwonen die geïnterviewd werden voor dit onderzoek waren jonge mensen. De leeftijdscategorie van de partners die geïnterviewd werden, was tussen de 20 en 29 jaar. Dit komt (misschien toevallig) overeen met het eerder vermelde onderzoek van de CBS. Daarbij wordt getoond dat de meeste paren die ongehuwd samenwonen in Nederland zijn partners onder de 34 jaar. Naarmate de leeftijd ouder wordt komt het minder voor. Volgens een van de leiders in de kerk die geïnterviewd werden zijn er tussen de acht en negen partners naar de kerk die ongehuwd samenwonen (L1). Bij alle drie partners die geïnterviewd werden, waren de mannen ouder dan de vrouwen. Bij het eerste paar was de leeftijd van de man 25 jaar en de vrouw 24 jaar, bij tweede paar had de man 29 jaar en de vrouw 24 jaar en bij het laatste paar was de man 26 en de vrouw 20 jaar oud.
Alle partners die geïnterviewd werden wonen al meer dan zes maanden samen. De partners die het langst samenwonen zijn al vijf jaar samen in het zelfde huis, daarna is er een paar die twee jaar samenwonen en het laatste paar wonen negen maanden samen.
Verder heeft maar één van de partners die geïnterviewd werden kinderen. Hier gaat het om twee kinderen die van de vrouw zijn. Deze kinderen zijn geboren in een vorige relatie van de vrouw. De man woont bij haar in samen met haar kinderen.
De partners die negen maanden met elkaar samenwonen wonen bij het huis van de ouders van de man. Daarvoor hebben ze bij de tante van de man gewoond maar er kwamen andere familieleden bij waarbij ze naar het huis van zijn ouders moesten verhuizen. De partners die al vijf jaar bij elkaar samenwonen wonen al één jaar samen in hun eigen woning. Daarvoor hebben ze vier jaren samengewoond in het huis van de ouders van de vrouw. De man die al twee jaar met zijn partner samenwoont, is verhuisd naar het huis van de vrouw en die woonde al alleen met haar kinderen.

4.1.2 Redenen ongehuwd samenwonen

Tijdens het interview is er gekeken naar de reden waarom de partners hebben gekozen om ongehuwd samen te gaan wonen. Hier worden de redenen beschreven die hebben bijgedragen aan het ongehuwd samenwonen.

De partners die het langst samenwonen (vijf jaar) hebben aangegeven, dat het samenwonen tot stand is gekomen uit noodzaak. De man had een vorige relatie die beëindigd werd, in deze relatie hadden ze samen een huis. Na de beëindiging van de relatie bleef de man nog in het huis wonen maar moest uiteindelijk het huis uit. Hij had geen optie om terug te keren naar het huis van zijn ouders. Zijn huidige partner had hem uitgenodigd om bij haar en haar ouders de nacht door te brengen. Hij kreeg het aanbod om tijdelijk daar te blijven maar uiteindelijk is hij daar niet meer weggegaan (S3). Na vier jaar zijn ze dan verhuisd naar hun eigen woning. Voordat ze gingen samenwonen waren ze al één jaar samen met elkaar (A2, A5). Ze denken dat ze niet zouden gaan samenwonen als de man niet in deze situatie was beland. Hij had zelf behoefte om zijn eigen ruimte te hebben en niet om constant met iemand te zijn (A17). Deze partners willen in de toekomst wel trouwen en vinden dat het ongehuwd samenwonen een voorbereiding is geweest om dan te kunnen

trouwen, ze zien elke fase in hun relatie als een voorbereiding voor de volgende fase zo is het samenwonen nu voor hun een voorbereiding voor het huwelijk. Verder vinden ze niet dat er veel zal veranderen nadat ze getrouwd zijn (S32, A33).

Het samenwonen van de partners die al twee jaar bij elkaar zijn is tot stand doordat de man geen inschrijfadres had (F6). Hij woonde bij zijn ouders maar door financiële situatie kon hij daar niet inschrijven en is hij dus gaan inschrijven bij de vrouw en ging daar tegelijkertijd ook wonen. Dit gebeurde geleidelijk, hij verbleef doordeweeks bij zijn partner en in het weekend bij zijn vader. Uiteindelijk is hij volledig bij de partner ingetrokken. De man verhuisde naar het huis van de vrouw waar de kinderen van ook wonen (N22, F33, F34). De kinderen hadden het volgens de partners in het begin heel moeilijk met dit besluit, maar nu zijn ze eraan gewend geraakt en ze noemen de man 'papa' (F10, F11) Ze vinden het financieel ook makkelijker om samen te wonen dan apart te wonen (F6).

Als laatste is de vrouw van het paar die al negen maanden bij elkaar samenwonen verhuisd naar het huis van de man en zijn ouders omdat ze bij haar tante woonde en ze vond dat haar tante te streng met haar was. Zo besloot ze om samen bij de man en zijn ouders te gaan samenwonen. Deze partners hadden al twee jaar met elkaar een relatie voordat ze de keuze hadden gemaakt om ongehuwd te gaan samenwonen. De vrouw voelt zich beter bij het ongehuwd samenwonen dan bij haar tante ze voelt nu dat ze meer vrijheid heeft (T2, T3, T4, T5, T30).

We zien hier bij alle drie partners, dat het samenwonen door onaangename omstandigheden is ontstaan. Het samenwonen was een optie om hun situatie te verbeteren. Waarbij twee van de drie partners geen plek hadden om te wonen en kregen dus het aanbod van hun partners om bij hen in te trekken en de laatste partner omdat haar tante te streng voor haar was. Ze vond het constante conflict met haar tante genoeg reden om in te trekken bij de man, waar ze nu mee samenwoont. Het samenwonen in hetzelfde huis als de ouders van één van de partners heb ik ook mee geteld als ongehuwd samenwonen. Want beiden wonen in hetzelfde huis en hebben een seksuele relatie met elkaar.

De keuzes van de ouders van de partners hebben op de achtergrond ook invloed gehad op de beslissing die ze hebben gemaakt om ongehuwd samen te gaan wonen. Zo geeft de man van een van de paren aan dat zijn ouders gescheiden zijn en een slechte relatie met elkaar hadden. Hij heeft dan voor zichzelf gekozen om het beter te gaan doen door middel van samenwonen. Hij heeft aangegeven gesterkt te zijn door middel van het geloof. Hij verlangt om in vergelijking met zijn ouders beter te investeren in de relatie met zijn partner (A13, A14). Bij zijn vrouwelijke partner zijn haar ouders wel nog steeds getrouwd. Ze verlangt om net als haar ouders om getrouwd te zijn, maar doordat ze ziet dat veel mensen te snel trouwen en scheiden, heeft ze besloten om eerst samen te wonen (S15, S16). Dus de invloed van de ouders en het vergelijken met andere partners is ook van invloed geweest op hun keuze om ongehuwd samen te gaan wonen.

Bij de andere partner was het de ouders van de vrouw die gingen scheiden. Dat had volgens haar ook invloed op haar beslissing om samen te gaan wonen, want ze wilde voorzichtig zijn. Doordat ze veel huwelijk kapot heeft zien gaan is ze extra voorzichtig geworden als het gaat om trouwen (F25, F26). Ook vinden een van de partners dat ze te jong zijn en dat ze elkaar beter moeten leren kennen voordat ze een beslissing kunnen nemen voor het huwelijk (F17).

4.1.3 Gezamenlijke huishouding

De partners die ongehuwd samenwonen hebben een gezamenlijke huishouding. Net zoals de partners die getrouwd zijn delen de partners die ongehuwd samenwonen de kosten van het samenwonen met elkaar. Voor dit onderzoek heb ik de partners gevraagd naar hun verdeling van het huishouden.

De partners die het langst bij elkaar zijn verdelen de kosten evenredig. Ze kijken wel naar elkaars inkomsten en wie meer verdient betaalt dan meer rekeningen en wie minder verdient betaalt minder rekeningen. Buiten de vaste lasten om betalen ze samen dingen voor elkaar. Al het geld wat binnenkomt wordt gezien als van beiden (S7, A6).

De partners die met kinderen wonen, verdelen ook alles samen. Ze vonden het makkelijker om samen te gaan wonen. Voor de vrouw was het moeilijk om de huur te betalen en had ook veel financiële zorgen voor de kinderen. Doordat ze samen zijn hebben ze gezamenlijk meer inkomsten. Ze houden aan het eind van de maand dan ook meer over, doordat ze ongehuwd samenwonen. De man staat niet bij de vrouw ingeschreven omdat ze niet zeker weten hoe het zit met de financiële voordelen die de vrouw krijgt. Die zou ingekort kunnen worden als de man daar inschrijft (F44, F45, F12). Verdere consequenties of mogelijke frauduleuze handelingen heb ik buiten dit onderzoek gelaten.

De partners die bij de ouders van de man samenwonen hebben minder last van rekeningen, want de ouders helpen mee in het huishouden. Ze helpen mee met boodschappen doen en koken maar verder hoeven ze niet te helpen. Een ieder betaalt zijn eigen telefoonrekening en ze hebben verder geen extra kosten (T17, T18, T19).

Behalve bij de laatstgenoemde partners die door bijzondere omstandigheden niet een eigen huishouding hebben, zien we dat de partners gezamenlijk alles verdelen. Het samenwonen van deze partners met betrekking tot de gezamenlijke huishouding kan vergeleken worden met partners die getrouwd zijn. We kunnen zien dat deze partners verdelingen hebben als het gaat om het betalen van de rekeningen en de inkomsten worden gezamenlijk beheerd.

4.1.4 Invloed kerk

Bij twee van de drie geïnterviewde partners ging de vrouw al naar de kerk voordat ze gingen samenwonen (F13, T11). Door de vrouwen zijn de mannen dan ook naar de kerk gekomen. Bij de andere partner ging de man een kort periode naar de kerk voordat hij ging samenwonen (S11, A9).

De partners die ongehuwd samenwonen en de diensten van de kerk bezoeken voelen dat ze bemoedigd worden in hun geloof, maar ook worden ze positief beïnvloed in hun relatie. Zo zegt een mannelijke partner dat hij merkt dat hij geduldiger is geworden. Sinds hij naar de kerk gaat vindt zijn vrouwelijke partner ook dat hij meer geduld heeft een meer begrip toont naar haar toe. Ook hebben ze gemerkt dat ze beter kunnen omgaan met conflicten (A10, S12). De vrouw die heeft aangegeven niet in God te geloven en gaat alleen naar de kerk om haar man te steunen vindt dat in haar deel van de relatie heeft de kerk geen invloed gehad. Wel merkt ze de positieve invloed die de kerk heeft gehad op het leven van haar vriend en de relatie (S27, S29, S13).

Een van de partners vindt dat het bezoeken van de kerk hun samenwonen heeft verbeterd. Zo voelen ze dat ze elkaar omhoog trekken door de diensten. Zo vinden ze dat ze soms conflicten hebben met elkaar en de dienst gaat toevallig daarover. Ze worden dan uitgedaagd om over de conflicten te praten en het samen op te lossen (F14). De vrouw ging eerst naar de kerk en heeft haar vriend niet in de kerk ontmoet. De man begon pas naar de kerk te gaan nadat hij de vrouw heeft ontmoet (N9).

De andere partner vond naar de kerk gaan vooral van goede invloed op haar vriend. Doordat ze naar de kerk gaat is hij ook met haar mee gegaan. Ze neemt hem mee naar de Bijbelstudies en de zondagdiensten. Ze vindt dat de kerk haar relatie positief heeft beïnvloed vooral omdat de vriend niet naar de kerk ging voordat ze gingen samenwonen (T12)

De kerk heeft volgens de partners een positieve invloed op hun relatie, ze ervaren verbetering in hun relatie bij het ongehuwd samenwonen. De verbetering komt voornamelijk door de prediking die ze naar luisteren. Maar we gaan nog kijken naar hun ervaringen in de dienst zelf en met de mensen in de kerk en het leiderschap van de kerk.

4.1.5 Huwelijk

In dit gedeelte ga ik het hebben over het idee dat de partners hebben over het huwelijk. Ook zal ik beschrijven of ze mogelijke plannen hebben om te trouwen en wat voor redenen hier achter zitten.

De respondenten (A, S) hadden het altijd al geweten dat ze ooit wilden trouwen. De vrouw wist al halverwege hun relatie al dat ze met de man wilde trouwen (S22). De man wilde ook wel trouwen, maar pas toen hij tot het geloof was gekomen voelde hij de noodzaak om te trouwen. De vrouw was dan nog niet tot het geloof gekomen (A18). Ze wilde liever eerst een verloving hebben van twee jaar, maar de man vindt dat te lang duren. Maar wel meent hij dat trouwen duur is en dat ze alleen al bij het gemeentehuis driehonderd Euro kwijt zouden zijn aan een huwelijk. De gratis dagen in het gemeentehuis vinden ze geen optie, want daarbij vinden ze dat de ceremonie niet lang genoeg duurt (A21). Deze partners zien het ongehuwd samenwonen niet als een alternatief voor het huwelijk maar ze hadden besloten om samen te gaan wonen uit de noodzaak die er was ontstaan (A15). Ze zien het samenwonen als een onbewuste voorbereiding voor het huwelijk waarbij “elke fase een voorbereiding is voor de volgende fase” (A33). Verder ziet de vrouw het huwelijk wel als een “bezegeling” van wat ze al hebben, maar ze vindt trouwen ook goed omdat er financiële voordelen zijn wanneer men getrouwd is (S33). Voor de man is het trouwen belangrijk omdat hij het meer ziet als door God geschapen en het is een verbintenis voor het leven, hij ziet het als een belofte tussen de partners maar ook voor God. Het is volgens hem iets waar niet zomaar van uit kan stappen (A34).

De respondenten (F, N) denken nog niet aan trouwen. De man ziet trouwen niet zo zitten en vind dat hij nog veel dingen moet regelen ook qua financiën (N26). De vrouw zei: “Ik denk dat wij nu zoiets hebben van we zien het wel. We houden van elkaar we gaan ervoor en we laten ons gewoon leiden. We zien wel waar we belanden. Niet echt een soort van doel over 5 jaar moet ik getrouwd zijn of over 5 jaar dit of dat. Ik vind me school nu belangrijk is, diploma’s halen en dan ga ik erover nadenken over trouwen”(F40). Ze vinden dat het huwelijk geen toegevoegde waarde heeft in hun relatie. Toen er naar gevraagd werd zei de vrouw: “je krijgt alleen maar de achternaam van je partner en een briefje waar staat dat je getrouwd bent, voor de rest is alles hetzelfde als je gewoon

samenwoont en een relatie hebt"(F47, F43) Ze is katholiek opgevoed en weet niet veel van de Bijbel, maar ze vindt wel dat we in andere tijden leven dan de Bijbel en dus niet letterlijk kunnen leven naar de regels van de Bijbel als het gaat om huwelijk en ongehuwd samenwonen (F38).

Bij de laatste partners wilt de vrouw wel trouwen omdat ze naar de kerk gaat maar de man die af en toe met haar mee naar de kerk gaat vind dit geen goed reden om te trouwen (T26, T27). Ze ziet het samenwonen niet als een alternatief voor het huwelijk, maar is gaan samenwonen omdat ze vond dat ze thuis te streng werd opgevoed (T30).

4.1.6 Ervaring kerk

Hier ga ik de ervaring van de partners beschrijven als deelnemers in de kerk. Ik zal dus hun gevoel beschrijven als partners die ongehuwd samenwonen in de gemeente. Maar ook de taken die ze doen of het verlangen hebben om te doen in de kerk, worden hier beschreven.

De respondent (A) ervoer een ambitie om in de kerk te dienen sinds de dag dat hij tot geloof is gekomen. Door die ambitie om in de kerk te werken, heeft hij besloten om binnen één jaar te gaan trouwen. Hij moest getrouwd zijn van de kerk om een taak uit te kunnen oefenen in de kerk. Hij zegt het volgende te hebben ervaren om tot die beslissing te komen: "Ik hoorde vanuit de kerk een tekst die besproken werd, een van de apostelen gingen kijken wat er nodig was tenminste ze moesten iemand uitkiezen volgens mij Timotheüs. Ze zeiden van: hij voldoet aan drie voorwaarden om uitgezonden te worden en een van die dingen was voorbeeld zijn en om een voorbeeld te zijn moest ik eigenlijk getrouwd zijn want ik woon ongehuwd samen en dat is niet echt een voorbeeld voor de mensen in de kerk, er was dus in mij eigenlijk een passie om iets in de kerk te doen. Een van de dingen die ik moest doen om een beter voorbeeld te zijn is om te trouwen. Hoe kan ik andere mensen onderwijzen over hun gedragingen als ik zelf ongehuwd samenwoon? Dus in die zin was er geen directe druk maar de druk die ik mezelf heb opgelegd omdat ik een bepaalde passie heb voor de kerk en de kerk zegt het is allemaal prima maar we doen het wel Bijbels" (A23).
De man meent geen directe druk te hebben ervaren van de kerk om te gaan trouwen, maar wel van zijn familieleden die wel vijf keer op één dag tegen hem zeiden dat hij nu wel zou moeten denken aan trouwen nu hij tot geloof was gekomen (A22). De vrouw wilde altijd al een grote bruiloft en nu dat de man tot geloof is gekomen en sneller wilt gaan trouwen ervaart ze wel een druk doordat het snel gaat. Dit is de enige druk die ze voelt als het gaat om de invloed van de kerk in hun relatie (S23).

De respondent (T) voelt zich prettig in de kerk en heeft ook niets gemerkt van reacties van mensen in de kerk als het gaat om haar relatievorm waarbij ze ongehuwd samenwoont. Dit komt vooral omdat niet iedereen in de kerk ervan op de hoogte is dat ze ongehuwd samenwoont. Wat ze wel soms moeite mee heeft is wanneer er iets wordt gepredikt en het raakt haar op de vlak van ongehuwd samenwonen. Dat ervaart ze als "minder prettig" (T20). Ze vindt het moeilijk wanneer de prediking hierover gaat en dan krijgt zo ook wel het gevoel dat ze hier aan iets moet doen, maar dan wil ze dit weer vergeten en gaat ze gewoon door met het ongehuwd samenwonen (T25). Verder zou ze geen taak in de kerk willen omdat ze zegt dat je hiervoor een voorbeeld moet zijn (T33).

De laatste partners (F, N) voelden wel een druk van de gemeente in het begin toen ze samen gingen wonen. Ze hebben het als een druk ervaren van de leiders die naar hun toe waren gekomen en de

partners hadden verteld dat ze moeten gaan trouwen. Ook ervoeren ze dat mensen in de kerk met hun relatie gingen bemoeien de vrouw zei het volgen hierover: " iedereen kwam naar ons toe van ja jullie moeten trouwen, maar wij zijn nog jong we moeten elkaar eerst goed leren kennen en dan pas gaan we trouwen" (F17). Nadat ze ook die druk van de leiders van de kerk heeft ervaren zei ze tegen de leiders dat ze niet klaar was om te trouwen en dat ze dat zou doen pas wanneer ze er klaar voor was (F19). Ze vindt dat de leiders het haar beter stap voor stap kunnen vertellen en niet meteen vertellen dat ze moeten trouwen. Ze zouden volgens haar eerst naar de relatie nu moeten kijken en dat stap voor stap begeleiden. Dit heeft ze dus in het begin ervaren maar ze voelt zich wel thuis in de gemeente (F32).

4.2 Leiders in de kerk

Voor dit onderzoek heb ik ook drie leiders van de kerk geïnterviewd om te kijken hoe ze omgaan met de mensen in de kerk die ongehuwd samenwonen. Het gaat hierbij om de enige oudsten echtpaar in de kerk (in het interview geïdentificeerd als L en V)en de leider van de jeugdgroep (W). Deze leiders zijn mensen die ook gesprekken aangaan met de partners en counseling aan hen aanbieden. Ook zijn ze verantwoordelijk voor de geestelijke groei van de gelovigen in de kerk.

4.2.1 Omgang met partners die ongehuwd samenwonen

De leiders vinden dat ze als eerste de mensen die ongehuwd samenwonen moeten benaderen met liefde. Want de liefde laat de partners die ongehuwd samenwonen op hun gemak voelen in de kerk. Zo zei een van de oudsten in de kerk: "Als oudsten van de gemeente samen met de andere leiders voeren we een christelijk beleid. Mensen behandelen met liefde elke persoon paar behandelen met liefde en openstaan voor de vragen die ze hebben en proberen hun te helpen" (L13). Nadat ze de partners met liefde hebben benaderd en de partners zich welkom voelen in de kerk gaan ze hen benaderen met wat ze vinden wat wijsheid is, namelijk de partners in fasen begeleiden en hen te laten weten dat het beter is om te trouwen dan ongehuwd samenwonen. Ze proberen de partners die ongehuwd samenwonen niet gelijk te confronteren met het samenwonen. Zo wil de jeugdleider niet dat de partners aangevallen voelen en dus niet op hun gemak in de kerk. "We zeggen niet van hey je leeft in zonde, dat ze misschien dan niet thuis voelen. We zeggen gewoon dat ze welkom zijn, we nodigen ze uit voor de jeugddiensten, terwijl we hun ontmoeten en meer van hun komen te weten" (W5). Dit zei de jeugdleider van de kerk over hoe hij omgaat met de jonge partners waar hij op de hoogte van is dat ze ongehuwd samenwonen. Ook hij is van mening dan de partners uiteindelijk moeten trouwen maar dit moet volgens hem ook stap voor stap verlopen. Zo zegt de jeugdleider dat ze als kerk een proces beginnen met de partners die ongehuwd samenwonen. Maar eerst moeten de partners die ongehuwd samenwonen zich geaccepteerd voelen in de kerk. Nadat ze geaccepteerd voelen worden ze benaderd om te praten over hun relatie en het huwelijk (W5, W8).

Ook hebben ze als gemeente seminars voor mensen die ongehuwd zijn en die willen gaan trouwen maar voor de partners die al ongehuwd samenwonen worden er adviezen gegeven net als voor jongens en meisjes die een relatie met elkaar willen hebben (L12).
Bij de partners die ongehuwd samenwonen was er één die zei in het begin een bepaalde druk te hebben ervaren van leiders in de kerk die naar hen toe waren gekomen om te vertellen dat ze moesten trouwen. De leiders in de kerk vinden dat ze geen druk uitoefenen op mensen om te gaan trouwen en vooral niet wanneer ze pas naar de kerk komen. Het kan zijn dat deze partners door andere leiders van de kerk zijn benaderd die niet geïnterviewd werden, maar het kan ook zijn dat een van de leiders onbewust wel druk heeft uitgeoefend richting de partners. Dit kan misschien het geval

zijn geweest vooral omdat de vrouw al naar de kerk ging voordat ze begon met het ongehuwd samenwonen.
De kerk heeft ook te maken met partners die ongehuwd samenwonen en door financiële omstandigheden niet kunnen trouwen. Een van de leiders zei: ”In de gemeente kunnen de mensen hulp krijgen voor de huwelijksceremonie, want het gaat niet om het feest maar het goede doen. Dat is wat God wil en God waardeert dat de mensen kiezen om zijn wil te doen dan de in plaats van de dingen van de wereld te doen” (W18). Hij weet dat het huwelijksfeest leuk is en er komen veel mensen maar volgens hem is de prioriteit Gods wil doen.
Ook mensen die in schuldsanering zitten en daardoor niet kunnen trouwen worden geholpen in de kerk. Ze worden door de leiders geadviseerd om het proces van schuldsanering helemaal te doorlopen en daarna te gaan trouwen. “In die periode kunnen ze gewoon samenblijven. Waarom zeg ik dat want ze zijn al gewend aan elkaar en we weten dat het is goed om te trouwen, alleen deze mensen zijn voordat ze Jezus hebben leren kennen zijn ze zo naar Jezus gekomen en om dan tegen die mensen te gaan zeggen jullie moeten uit elkaar gaan en ze hebben dan kinderen. Zoiets adviseren we dan niet soms brengen wij dat niet eens ter sprake we laten ze gewoon de periode doorheen gaan tot dat ze gaan trouwen” (L6).

4.2.2 Leiders en de Bijbel

De partners die ongehuwd samenwonen zoeken ook advies bij de leiders in de kerk wanneer het niet goed gaat met hun relatie. Ze krijgen dan hulp aangeboden vanuit het leiderschap. Een ongehuwd samenwonende partner is op zoek gegaan naar hulp bij een van de geïnterviewde leiders, omdat het niet goed ging in hun relatie en ze wilden verandering zien. De oudste zei tegen de partners dat het probleem die ze hadden in hun relatie kwam doordat ze ongehuwd samenwonen. Want de Bijbel is volgens haar tegen het ongehuwd samenwonen. Daarbij gebruikte de oudste de tekst in 1 Corinthiërs 7:9 (V1). Dit Bijbel gedeelte zal verderop in dit onderzoek naar voren komen. Een van de leiders heeft wel eens meegemaakt dat partners die ongehuwd samenwonen naar hem toe zijn gekomen met de vraag of hij hun kon vertellen waar het in de Bijbel geschreven staat dat je niet ongehuwd mag samenwonen. Een tekst die hij dan gebruikt om aan de partners die ongehuwd samenwonen te tonen dat God het huwelijk belangrijk vindt is Genesis 2:24 “Zo komt het dat een man zich losmaakt van zijn vader en moeder en zich hecht aan zijn vrouw, met wie hij één van lichaam wordt.”(NBV) Hier kan je volgens hem zien dat er een huwelijk plaatsvindt. Om zijn standpunt uit te leggen zei hij: “Hier in Nederland is samenwonen heel populair de meeste mensen gaan samenwonen. Weet je waarom? Want bij samenwonen is het zo dat als er iets gebeurd dan kan je heel gemakkelijk uit elkaar gaan. Er is geen verbond met elkaar, maar bij het huwelijk is het echt een verbond. De Bijbel zegt dat het een verbond is tot de dood en de meeste mensen willen geen verbond maken ze willen gewoon voor een tijd of als er iets niet goed gaat gaan ze uit elkaar. Dus er niets meer, maar bij het huwelijk is het een verbond tot de dood en daarom moeten we ze laten zien de verantwoordelijkheid die ze hebben in het huwelijk die ze dan niet hebben wanneer ze met elkaar gaan samenwonen”(W13) Deze tekst wordt ook uitvoerig behandeld verderop in dit onderzoek. Dus deze twee teksten zijn de kernteksten die de leiders in de gemeente gebruiken om aan de paren uit te leggen dat God verlangt dat ze gaan trouwen en niet ongehuwd blijven samenwonen.

4.2.3 Taken

We hebben gezien bij een van de partners die ongehuwd samenwoont dat hij een taak wilde

vervullen in de kerk. Hij wilde dienstbaar zijn in de kerk, maar er werd tegen hem gezegd dat hij dit kon doen pas nadat hij getrouwd was.

De leiders in de kerk eisen dat de persoon die een taak wil uitoefenen in de kerk niet ongehuwd mag samenwonen ook al is die persoon gedoopt. De voornaamste reden die er gegeven wordt is dat als je taken uitoefent in de kerk dat je te maken hebt met andere mensen, waar je een voorbeeld voor moet zijn. Zo beperken ze ook problemen die kunnen ontstaan met gemeenteleden doordat er mensen zijn die ongehuwd samenwonen en werkzaam zijn in de kerk (W15).

Ook is er sprake van geestelijke invloed, wanneer men bezig met het dienen in de kerk. Zo zegt een van de leiders: “Misschien ga ik iets dieper nu maar je hebt overdracht van geesten als je in de zonde leeft dan ben je open voor alles wat niet goed is alles wat van de vijand is. Dan moet je heel hard werken als een vrouw of man zijnde om dingen tegen te houden daarom zeggen wij: het is beter als je een bediening wilt uitoefenen in de gemeente dat je eerst alles op een recht niveau hebt” (L9). Iemand die ongehuwd samenwoont, moet volgens de leiders inzien dat ze niet volgens Gods wil leven en totdat ze dat niet op orde brengen “moeten ze zitten op de bank.” Maar aan de andere kant wordt er toch geprobeerd om mensen die echt graag iets willen doen in de kerk om hen die kans te geven. Zo wordt er gekeken naar alternatieven om mensen niet direct in posities te zetten waar ze direct contact hebben met mensen. Zo hadden ze iemand die graag iets wilde doen in de kerk. Ze wilde vooral met de kinderen in de kerk werken als kinderleidster maar ze woont samen en dus hebben ze tegen haar gezegd dat het niet kon. Ze hebben haar wel een kans gegeven om in de keuken van de kerk te gaan helpen (W17).

4.2.4 Dopen

Het dopen is vaak de volgende stap die genomen wordt nadat iemand tot geloof is gekomen. Nu gaan we kijken hoe de gemeente hiermee omgaat, wanneer partners die ongehuwd samenwonen de beslissing willen nemen om zich te laten dopen. De meningen hierover lopen uiteen, de jeugdleider vindt dat de partners die ongehuwd samenwonen niet kunnen blijven samenwonen en zich laten dopen. Hij vindt dat trouwen het wil van God is. De partners die niet willen trouwen zijn Gods wil niet aan het volgen. Hierdoor kunnen ze ook niet dopen. Wel vindt hij dat er uitzondering moet zijn wanneer een van de partners gelooft en de andere niet. Want, dan kan de andere er niets aan doen dat zijn of haar partner de stap voor het huwelijk niet wil nemen. Maar als beide tot het geloof zijn gekomen vindt hij het niet kunnen (W19, W20, W21).

Ook al blijft dit een gevoelig onderwerp zijn de oudsten van de gemeente er wel mee eens dat partners die ongehuwd samenwonen de kans moeten krijgen om te gaan dopen. Een van de leiders zei het volgende: “Individueel gezien is elk persoon verantwoordelijk tegenover God voor zijn eigen daden en keuzes, dus voor mijn gevoel als iemand in zo’n situatie (ongehuwd samenwoont) wilt dopen dat wij deze persoon gewoon de kans moeten geven om te dopen maar ik zou eerst trouwen en daarna dopen. Want het is de juiste stap die we moeten nemen. Maar als deze persoon vrijwillig kiest om te dopen dan weet ik niet waarom hij dat niet kan doen. Het is zijn eigen keuze en niet onze keuze”(V2).

De gemeente biedt dus de partners de mogelijkheid om zelf te kiezen en gaan niet in tegen hun wil om te dopen wanneer ze dat willen. We zien hier dat het niet als ideaal wordt gezien maar de keuze blijft aan de persoon die wil dopen. Het dopen wordt gezien als iets tussen de persoon en God. De

gemeente wil het liefst dat men eerst trouwt en daarna de stap neemt om te gaan dopen, maar ze zijn niet streng daarin en laten de mensen zelf beslissen of ze gaan dopen of niet.

4.3 Andere kerken

In Rotterdam en omgeving heb ik naar standpunten van kerken gezocht over het ongehuwd samenwonen. Zo is er in een Evangelische gemeente die tegen het ongehuwd samenwonen is. Deze gemeente zegt dat de Bijbel elke vorm van seksuele gemeenschap buiten het huwelijk beschouwt als zonde daarom moeten zij die samenwonen samen hun zonde belijden en ze moeten uit elkaar gaan totdat ze getrouwd zijn. Wanneer men blijft bij het standpunt dat men wil samenwonen zal de deelname aan het avondmaal worden ontzegd. De betrokkenen komen niet in aanmerking voor taken waarbij ze een voorbeeldfunctie hebben dan wel het gezicht van de gemeente mede bepalen (Eghw, z.d.).

Ook bij de Hersteld Hervormde Kerk is men tegen het ongehuwd samenwonen en kiest men duidelijk voor het huwelijk. Ze zien het ongehuwd samenwonen als een relatievorm die de Bijbel niet ondersteunt. Het is zelfs zo voor paren die ongehuwd samenwonen dat:
"Indien personen na enige tijd er voor kiezen om te gaan trouwen dient het niet vanzelfsprekend te zijn dat de kerk dit huwelijk inzegent. Om het huwelijk zuiver en eerlijk naar God en de gemeente te beginnen, is het noodzakelijk dat beide partners in een gesprek met een afvaardiging van de kerkenraad beseffen en erkennen dat hun handelswijze niet in overeenstemming met de Bijbelse norm is. Tijdelijk apart gaan wonen, tot het huwelijk voltrokken is, zou dan een uiting kunnen zijn van dit besef. Indien de samenwonenden niet tot deze erkenning bereid zijn, zal de kerkenraad in principe besluiten het huwelijk niet kerkelijk in te zegenen" (Paulus kerk, 2008).

Bij de Rooms Katholieke kerk wordt het ongehuwd samenwonen gezien als een schending van de waardigheid van het huwelijk. Het ongehuwd samenwonen volgens de Rooms Katholieke kerk "*tasten de grondgedachte van het gezin aan; ze verzwakken de zin voor trouw. Ze zijn in strijd met de zedenwet: de huwelijksdaad mag uitsluitend plaatsvinden binnen het huwelijk; buiten dit kader is het steeds een zware zonde, die uitsluit van de sacramentele Communie."* (RK documenten, z.d.).
In mijn onderzoek heb ik geen kerk kunnen vinden die het ongehuwd samenwonen voluit accepteert. Wel heb ik een kerk gevonden die het huwelijk bemoedigd, maar flexibel is wanneer men ongehuwd samenwoont en de eigenschappen van het huwelijk honoreren:
"Er is naar het oordeel van de kerkenraad verschil tussen hen die gaan samenwonen, terwijl zij niet weten of zij blijvend met elkaar verder willen en elkaar dus geen trouw beloven èn hen die gaan samenwonen, omdat ze definitief voor elkaar hebben gekozen, maar die geen oog hebben voor het publieke karakter van het huwelijk of voor de taak van de overheid op dit punt. Voor eerstgenoemden geldt dat ze met geen van de drie Bijbelse noties over het huwelijk die we in dit stuk schetsten, iets doen; voor laatstgenoemden geldt dat ze in elk geval het vitale element van het huwelijk, dat er sprake moet zijn van een trouwverbond voor het leven met elkaar als man en vrouw, honoreren."(NGK, 2009)

Samenvatting

We kunnen in dit gedeelte zien dat er verschillende redenen zijn waardoor men ongehuwd gaat samenwonen. Uiteindelijk kunnen we concluderen dat alle geïnterviewde partners op basis van persoonlijke noden de beslissing hebben genomen om ongehuwd samen te gaan wonen. De deelvraag 'Wat zijn motieven waardoor partners in de gemeente gaan samenwonen of trouwen?' wordt dan hiermee gedeeltelijk beantwoord.

Ook kunnen we zien dat de deelvraag: 'Hoe gaat de gemeente om met koppels die ongehuwd samenwonen?' wordt beantwoord in dit hoofdstuk. Namelijk de leiders willen dat de partners zich eerst welkom voelen in de kerk. Daarna begeleiden ze de partners geleidelijk tot het besef voor het huwelijk met de hoop dat door middel van verschillende ondersteuningen de partners de beslissing nemen om te trouwen.

Als laatste kunnen we concluderen dat andere kerken in de omgeving ook te maken hebben met de ethische vraag rond het ongehuwd samenwonen. De deelvraag: 'Wat is het beleid van andere kerken in de nabije omgeving?' kon ook in dit hoofdstuk worden beantwoord. Kortom kunnen we zeggen dat andere kerken het ongehuwd samenwonen ook afwijzen en ik heb maar één gevonden die flexibel omgaat met mensen die ongehuwd samenwonen en de huwelijkseigenschappen daarin honoreren.

Naast het praktijkonderzoek heb ik een onderzoek gedaan op basis van literatuurstudie. In het volgende hoofdstuk worden mijn bevindingen beschreven.

Deel 3: Literatuurstudie

Dit onderzoek kent naast het praktijkonderzoek ook een gedeelte literatuurstudie. In dit gedeelte zal ik de gegevens verzamelen over het onderwerp ongehuwd samenwonen in de Bijbel. Dit zal ik doen gericht op de deelvragen: 'Wat zegt het Oude Testament over het huwelijk en samenwonen?' en 'Wat zegt het Nieuwe Testament over huwelijk en samenwonen?'

5 Ongehuwd samenwonen en de Bijbel

5.1 Hermeneutiek

Ik heb gekozen voor een hermeneutische insteek omdat de Bijbel de grootste relevantie heeft voor de kerk. Het is op basis van de Bijbel dat er beslissingen worden genomen binnen de kerk. Het is goed om deze teksten juist te interpreteren om tot doordachte conclusies te komen.
In dit onderzoek ga ik een paar teksten uit de Bijbel gebruiken die Theologische schrijvers als normatief zien voor de gemeente vandaag. De teksten die gebruikt worden komen vooral uit de Pentateuch die gebaseerd zijn op de wet en de praktijk. Uit het Nieuwe Testament gaat het vooral om de woorden van Jezus en Paulus. Omdat de term 'ongehuwd samenwonen' niet voorkomt in de Bijbel, zal ik gebruik maken van de onderwijzingen rondom het huwelijk. Er wordt vooral een nadruk gelegd waar er continuïteit is tussen de Oude en Nieuwe Testament.

5.2 Het huwelijk in het Oude Testament

In dit hoofdstuk zullen we het huwelijk en het ongehuwd samenwonen bestuderen op basis van het Oude Testament. We zullen kijken naar de tradities omtrent het huwelijk in het oude Israël.[5] Om een beter inzicht te krijgen op huwelijk en samenwonen, moeten we kijken naar het verhaal van de schepping waar alles begon en dus ook waar de eerste relatie tot stand kwam. Dit is te lezen in de eerste twee hoofdstukken van het boek Genesis. Waarbij de functie van Genesis hoofdstuk 1-11 anders is dan de rest van het boek van Genesis. Alle natuurlijke of geestelijke afstammelingen van Abraham zijn geïnteresseerd in de verhalen van de stamvaders, maar Genesis 1-11 is meer algemeen. Waar het verbond met Abraham nog niet ter sprake kwam. Het gaat in Genesis 1-11 meer om de geschiedenis van de mensheid waarbij de schepping van de mens, zondvloed en de toren van Babel een belangrijke rol spelen (Thompson, 2012, p. 41-42). Dit kan betekenen dat dit gedeelte ook speciale betekenis kan hebben voor de mensen die niet behoren tot de natuurlijke erfenis van Abraham. In Genesis 2:18 zien we dat God de vrouw heeft gemaakt om een helper (NBV) te zijn voor de man. Het woord 'helper' hier heeft nogal tot verwarring geleid doordat er mensen zijn die ontkennen dat de vrouw in de scheppingsorde onderworpen werd aan de man. Want de term "helper" in het Hebreeuws "ezer" wordt ook toegepast op God. De groep die dit wel als een onderwerping aan de man ziet, meent dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen wezenlijke (ontologisch) ondergeschiktheid en functionele ondergeschiktheid. Als het zou gaan om een verschil in de natuur van vrouwelijk mens-zijn zou ondergeschiktheid niet van toepassing zijn, maar bij God wordt de term "helper" gebruikt als functie die hij heeft en doet niets af aan zijn godheid (Stenberger, 2008, p.28-29). De vrouw als "helper" van de man was Gods eerste intentie voor de relatie tussen een man en een vrouw. De vrouw die de opdracht heeft gekregen om de man

[5] Israël voor de ballingschap.

te helpen is dan volgens Stenberger ook zijn partner over het heersen over de aarde voor God (Stenberger, 2008, p. 28)

5.2.1 'Helper' is niet per se getrouwde vrouw

Dat hier in de tekst helper wordt genoemd betekent niet per se dat Adam en Eva een getrouwd stel was. Volgens Wilkinson kan de relatie gezien worden als een speciaal partnerschap voor wederzijdse steun en comfort, een schepping waar de mannen en vrouwen in gemeenschap met elkaar leven en kan alleen hun ware menselijkheid bereiken wanneer dit gevoel van gemeenschap plaatsvindt (Wilkinson, 2002, p. 39) Dit is een relatie eigenschap die niet alleen aan getrouwde stellen toegeschreven kan worden, maar ook aan mensen die ongehuwd samenwonen.

5.2.2 Genesis 2:24

Verder zien we in Genesis 2:24 dat de man zich losmaakt van zijn vader en moeder en één lichaam wordt met de vrouw. Adam had géén vader of moeder om zich van los te maken. Dit kan dan niet door Adam zelf zijn gesproken, maar het is een bijdrage van een derde persoon. Jezus laat in Mattheus 19:5 duidelijk zien dat dit een bijdrage van God zelf is in de tekst dit wordt nader toegelicht bij de volgende hoofdstuk. Volgens Gehring is het toewijzen van dit citaat aan God een indicatie dat dit als een goddelijke patroon is ingesteld voor de mensheid (Gehring, 2013, p.21). God spreekt dan door middel van Mozes een plan uit die hij had voor alle toekomstige mannen en vrouwen. In de oudheid was het gebruikelijk dat het de vrouw was die haar familie verliet om bij de man te gaan intrekken. Het was niet gebruikelijk dat de man geografisch gezien uit de buurt van zijn ouders ging vertrekken in Genesis zien we het voorbeeld dat Rebekka haar ouderlijke huis verliet om naar Isaak te gaan, maar ook andersom, dat Jakob naar Laban gaat en daar trouwt. Er zijn dus wel uitzondering maar over het algemeen was het de vrouw die richting de man moest gaan en dus haar vader en moeder verlaten. De man verliet niet zijn taak als zoon maar wel zijn primaire loyaliteit, zijn prioriteit veranderde en de vrouw werd dan zijn primaire verantwoordelijkheid. De verteller gebruik dit om de verantwoordelijkheid van de man te tonen (Gehring, 2013, p.22-23). Het losmaken van zijn ouders kan ook gezien worden als de man die zijn ouderlijke huis verlaat en het verbond breekt met zijn ouders en wanneer hij dan zich verenigd met zijn vrouw sluit hij dan een nieuw verbond (Mackin, 1989, p.28). Het eren van je ouders was heel belangrijk, voor een man om zijn ouders te verlaten om één te worden met zijn vrouw laat zien hoe heilig het huwelijk is. Volgens Lawler is het één worden meer dan alleen seks, het is meer twee persoonlijkheden die samen gevoegd worden in volledig eenheid. Niet alleen maar in het seksuele gedeelte maar ook in het sociale leven (Lawler, 1993, p.38).

Als het huwelijk zo goed gevestigd was in het Joodse cultuur en in deze tekst de intentie van het huwelijk wordt beschreven, is het volgens Westermann toch raar dat het niet zo specifiek wordt genoemd in deze tekst (Westermann, 1984, p.233). Als het huwelijk niet deel uitmaakte van het Jodendom kon je zeggen dat deze tekst ook als descriptief beschouwd kon worden voor het ongehuwd samenwonen.

5.2.3 Huwelijk als verbond

In het oude Israël werd het huwelijk gezien als een verbond dat vaak vergeleken werd met het verbond tussen God en Israël zijn volk. Dit betekende een relatie gebaseerd op verplichtingen en het nakomen van beloftes en heeft de kwaliteiten van betrouwbaarheid en duurzaamheid. Er was een verschil tussen een verbond en een contract. Contracten hadden mensen als getuigen en mensen of

de maatschappij die garant stonden. Verbonden hadden God als getuige maar niet alleen maar als getuige maar ook als garant dat men zich aan de voorwaarden van het verbond hielden. Contracten konden verbroken worden door wederzijds akkoord. Er was dan sprake van partijen die hadden gefaald om te leven volgens dat contract, maar een verbond kon niet gebroken worden, maar werd geschonden wanneer er sprake was van het schenden van het vertrouwen. Het woord verbond is niet alleen maar Bijbels maar het is het beste woord dat gebruikt werd in die tijd om een huwelijk te beschrijven die monogaam en stabiel was (Palmer, 1972, p.18-19).
In het oude testament is de relatie tussen God en zijn volk gebaseerd op een verbondsrelatie. De profeten Jeremia en Hosea, spreken over deze relatie in termen van goddelijke liefde en trouw. Deze relatie werd dan vergeleken met het huwelijk. Zo was de profeet Hosea de eerste die het huwelijk heeft gebruikt als symbool van het verbond. Hosea trouwt met Gomer en blijft haar trouw, maar zij verlaat hem voor andere minnaars. Hosea blijft op haar wachten en neemt haar weer aan zonder verwijt, zo ook heeft God gehandeld met het ontrouwe Israël (Lawler, 1993 p. 13). In Hosea zie je het woord verbond niet, maar wel wordt de verbondsformule gebruikt: De Here zal tot Lo-Ammi zeggen: 'Gij zijt mijn volk' en hij zal zeggen: 'Mijn God' (vers 22) (Jong, 1994, p.4)

Om een verbond te sluiten waren er een paar elementen die belangrijk waren. Er was een gemeenschappelijk doel waar de partijen mee akkoord gaan met de verplichtingen die geëist worden om het doel te bereiken. Ook was er sprake van geloften die uiting gaven aan de intentie van de partijen, de aanwezigheid van God werd erkend en er werd een teken gegeven als symbool om het verbond te bekrachtigen zoals bij Noah was het een regenboog en bij Abraham was het de besnijdenis. Maar het interessante is dat in Israël het huwelijk een volledige burgerlijke aangelegenheid was en werd door geen enkele godsdienstige handeling bekrachtigd (Vaux, 1986, p.71). Wel wordt de echtgenote door Maleachi 2:14 “de vrouw met wie je in je jeugd een verbintenis bent aangegaan, waarvan de Heer getuige is geweest” (NBV), “de vrouw van uw verbond genoemd”. Het woord verbond hier wordt vaak gebruikt in een godsdienstig verbond maar volgens Vaux is het hier niets anders dan het huwelijkscontract (Vaux, 1986, p.71). Volgens Vaux zou het vreemd zijn als men geen huwelijkscontracten gekend had, het stilzwijgen van de teksten is misschien toevallig. Want het bestond al in de oude tijden in Mesopotamië en het wetboek van Hammurabi[6] verklaart een huwelijk dat zonder contract gesloten wordt ongeldig. Wel is het bekend dat ze in Israël al vóór de ballingschap scheidingsakten gingen opmaken (Deut. 24:1-3, Jer. 3:8). Ook heeft men huwelijkscontracten gevonden die afkomstig zijn uit de joodse kolonie van Elephantine[7] en dateren uit de 5e eeuw v. Chr., daarin zien we een verklaring die de man aflegt en die luidt: ‘zij is mijn echtgenote en ik ben haar man van nu af tot altijd’ (Vaux, 1986, p.71).

5.2.4 Het huwelijk

In dit gedeelte ga ik het huwelijk beschrijven. De verhouding tussen het huwelijk in het Oude Testament en het onderwerp ongehuwd samenwonen is nauw met elkaar verbonden. Het toont de plechtigheid die verbonden is bij het samenkomen tussen twee heteroseksuele mensen in een relatie waar verantwoordelijkheid deel van uitmaakt.
Het huwelijk was reden tot het vieren van een feest. Het feest werd normaal gevierd in het huis van de bruidegom. Het hoofd van de bruidegom was versierd met een kroon, hij ging samen met zijn vrienden naar het huis van de bruid om dan weer samen naar zijn huis te gaan (Hooglied 3:11, Jesaja

[6] Een van de oudste tot dusver gevonden wetboek van Mesopotamië.
[7] Plaats in Egypte waar een groot groep Joden zich gingen vestigen na de val van Jeruzalem in 586 v. Chr.

61:10). De bruid was prachtig gekleed en getooid met juwelen (Ps. 45:14-15, Jesaja 4:10). De binnenkomst van het meisje was in het huis van de bruidegom was de voornaamste plechtigheid er worden liefdesliederen gezongen (Jeremia 16:9). Er werd dan een groot feestmaal georganiseerd, het feest duurde gewoonlijk zeven dagen en kon wel twee weken worden voortgezet, maar het huwelijk werd al in de eerste nacht voltrokken. Uit die huwelijksnacht werd het met bloed bevlekte laken bewaard als teken van de maagdelijkheid van de bruid en ook om als bewijs te dienen ingeval van laster door de echtgenoot (Deut. 22:13-21) (Vaux, 1986 ,p. 71-73). Volgens van Goethem was het bij het huwelijk het belangrijke teken niet de ringen of een kaars die aangestoken wordt maar de seksuele intimiteit tussen de partners. De seksuele intimiteit heeft dan een belangrijk doel in het verbond, seks voor het huwelijk zou dan volgens hem uitreiken naar de toekomst en dit belangrijke aspect van het verbond stelen (Goethem, 2005, p.100).

5.2.5 Seks buiten het huwelijk

In het Oude Testament komt het niet voor dat er sprake was van een legitiem manier waar er seks buiten het huwelijk plaatsvond. Wel is er een Palestijnse Talmoed[8] uit de 2de eeuw (n. Chr.) die een uitzondering maakt. Volgens Warrington adviseert deze Talmoed toekomstige bruidegoms om geslachtsgemeenschap te hebben met hun toekomstige maagdelijke bruiden in tijden van oorlog uit bezorgdheid dat zij verkracht zou kunnen worden door vijandelijke soldaten. Met het oog op de Joodse meisjes die hun maagdelijkheid konden verliezen door heidense soldaten of zelfs zwanger konden worden, werden deze toekomstige echtparen aangemoedigd om geslachtsgemeenschap te hebben en ongehuwd samen te wonen in het huis van de vader van de bruid. De verwoesting van Jeruzalem in 70 (n. Chr.) zou een scenario hiervoor kunnen zijn (Warrington, 1997, p. 131). Maar zelfs wanneer er een einde kwam aan de verwoesting van Jeruzalem en daarna de opstand van Bar Kochba[9] ging men door met een soort van ongehuwd samenwonen. De Talmoed gaat door en beschrijf zelf dat een schoondochter van een Rabbijn genaamd Oshaiah zwanger was toen ze ging trouwen (IIan, 1993. P. 261-262). Ook is er een document gevonden die gedateerd is vóór de opstand van Bar Kochba, het gaat hier om een huwelijkscontract van een Salomais Komais die trouwde met ene Jezus, zoon van Menahem. Dit document bevat verschillende interessante clausules, een daarvan is dat de man de verantwoordelijkheid neemt voor het onderhoud van de vrouw, dit volgens Griekse gewoontes. Maar wat bijzonder is aan dit document is dat er geschreven staat dat die Jezus zoon van Menahem Salome had genomen om met haar te wonen vóór het huwelijk (IIan, 1993. P. 131). Dit kon betekenen dat ongehuwd samenwonen een manier was om eerst te toetsen of ze echt met elkaar wilden trouwen. Ook zou het kunnen zijn dat de man wilde te toetsen of de vrouw wel vruchtbaar was. Deze reconstructie toont wel een radicale afwijking van de traditionele opvatting van het Joodse huwelijk zoals eerder genoemd. Dit ongehuwd samenwonen voor het huwelijk kon ook toegewezen worden aan een maatschappij die ongeletterd was, waarbij later het huwelijk officieel werd gemaakt door middel van het huwelijkscontract (IIan, 1993. P. 263). Door gebrek aan informatie is het lastig om de precieze reden te vinden waarom ze samen hebben gewoond voor het huwelijk, ook is het niet duidelijk of ze gemeenschap met elkaar hadden vóór de voltrekking van het huwelijk.

Deze teksten in de Palestijnse Talmoed laat ons zien dat het traditionele concept over het huwelijk niet altijd gehandhaafd werd. Deze uitzonderingen duiden op versoepeling, als het gaat om relaties

[8] Collectie boeken met Bijbelse discussies van Rabbijnen uit verschillende generaties die hun leven hebben toegewijd om geschriften te bestuderen (Polano, 2003, p.1).

[9] In het jaar 132-136.

binnen het Jodendom. Deze versoepeling zou vandaag ook een reden zijn voor voorstanders van het ongehuwd samenwonen gebruikt kunnen worden. Als deze uitzonderingen toen als aannemelijk werd ervaren binnen de morele context van het geloof, zou er geen reden zijn om dit vandaag niet toe te passen in onze Christelijke morele context.

5.2.6 De verloving (ondertrouw)

Onder verloving verstaat men in het Oude Testament de huwelijksbelofte die kortere of langere tijd voor de viering van de bruiloft gegeven is (Vaux, 1986, p. 69) De verloving is een gewoonte die in Israël bestond. Maar er is weinig hierover geschreven in het Oude Testament. We zien in het verhaal over Isaak dat Rebekka aan Isaak wordt beloofd in Mesopotamië, maar het huwelijk is pas zodra zij zich bij hem voegt in Kanaän (Genesis 24:67). Ook zien we uitzonderingen bijvoorbeeld in het leven van Jakob die zeven jaar wacht voordat hij trouwt, maar dit omdat hij een speciale overeenkomst had met Laban (Genesis 29:15-21). Na de termijn van zeven jaar vraagt Jakob aan Laban om Rachel aan hem te geven als vrouw zoals Laban met hem had afgesproken om met haar te slapen. Het vermoeden is dan dat Jakob nog niet met Rachel heeft geslapen, hij krijgt in plaats van Rachel haar zus als vrouw. Dat Jakob geen seksuele gemeenschap had met Rachel kan als representatief worden gezien voor Israël en de gemeente. Maar aan de andere kant was zijn geval een uitzondering en kan dan niet als norm worden gezien voor vandaag. Verder zien we in 1 Samuel 18:17-27 dat Saul zijn oudste dochter Merab aan David aanbiedt als vrouw met als voorwaarde dat hij doorgaat met strijden en zijn heldhaftigheid blijft tonen. Maar toen de dag was aangebroken dat ze in het huwelijk zouden treden had Saul haar uitgehuwelijkt aan een ander. Daarna beloofde Saul zijn andere dochter Michal aan David met als voorwaarde dat hij honderd voorhuiden van de Filistijnen bij Saul zou brengen. Het gaat hier om een politiek huwelijk, een politiek huwelijk is hermeneutisch gezien niet normatief voor vandaag. Maar de eigenschappen van de voorwaarden zijn wel belangrijk en toont dat er geen seksuele gemeenschap was in de periode van de verloving. Uit de wet kunnen we achterhalen dat de verloving een erkend gebruik was en juridische gevolgen had. Zo hoeft een man die zich verloofd had maar het meisje nog niet gehuwd had niet ten strijde te trekken (Deuteronomium 20:7). Ook moest een man die een meisje verkracht die verloofd was ter dood gebracht worden, als de vrouw binnen de stad werd verkracht was het haar plicht om te schreeuwen. Als ze dat niet deed werd ze ook gestenigd tot de dood. Als het buiten de stad gebeurde was ze niet aansprakelijk (Deuteronomium 22:13-27) (Vaux, 1986, p.69-70). De wetten die hoorden bij een verloving in het Oude Testament zijn van belang voor dit onderzoek want ze zijn opgesteld als bescherming vóór het huwelijk. Dit is van belang vooral wanneer men ongehuwd samenwoont als voorbereiding voor het huwelijk.

5.3 Het huwelijk in het Nieuwe Testament

Ik zal in dit hoofdstuk richten op het onderwijs in het Nieuwe Testament over het huwelijk en ongehuwd samenwonen. Hierbij ga ik vooral de visie van Jezus en die Paulus op het huwelijk bespreken. Uit die visies zal ik een poging maken om dit vergelijken met het ongehuwd samenwonen. Ook zullen we kijken naar het huwelijk en het ongehuwd samenwonen in de context van het Nieuwe Testament.

5.3.1 Verloving (ondertrouw) NT

We hebben tot nu toe gekeken naar de verloving in het Oude Testament. Wat dit thema

interessanter maakt is de partners waar het Nieuwe Testament mee begint, namelijk de verloofden Jozef en Maria. Werd hun verloving als een huwelijk gezien? Wilde Jozef Maria verstoten (NBV) of van haar scheiden (NBG)? Hebben ze samengewoond voordat ze gingen trouwen? Dit ga ik nu met behulp van exegese en commentaren verder belichten.
Het verhaal van over de geboorte van Jezus geeft ons een beschrijving van de komst van de Messias, maar het vertelt ons ook over de relatievorm in die tijden. Mattheus vertelt het volgende over Jozef en Maria. In Mattheus 1:18-19 “De afkomst van Jezus Christus was als volgt. Toen zijn moeder Maria al was uitgehuwelijkt aan Jozef maar nog niet bij hem woonde, bleek ze zwanger te zijn door de heilige Geest. Haar man Jozef, die een rechtschapen mens was, wilde haar niet in opspraak brengen en dacht erover haar in het geheim te verstoten.” (NBV) Maria werd zwanger toen ze verloofd was met Jozef. De verloving gebeurde meestal toen het meisje ongeveer 12 jaar oud was. Wanneer de man zijn plicht had voldaan tegenover de vader van het meisje kreeg de man zeggenschap over het meisje. Maar ze verhuisde niet naar het huis van de man in die tijd. De verloving duurde ongeveer één jaar (Turner, 2008, p. 65). De verloving in de Joodse wet zoals in de vorige paragraaf beschreven betekende veel meer dan de hedendaagse verlovingen. Het was een bindend contract dat alleen maar beëindigd kon worden door de dood. De verloofde werd dan gezien als een weduw(e). Verlovingen waarbij de man kiest om het te eindigen moest officieel beëindigd worden, daarbij kreeg de vrouw een scheidingsbrief mee (France, 2007, p.77). Dit stuk van Mattheus valt in een tijd waar Maria al verloofd was met Jozef, beiden zaten te wachten op de voltrekking van het huwelijk. Jozef bezocht Maria bij het huis van haar vader (Harrington, 1991, p. 36-37). De man werd al gezien als de echtgenoot van het meisje, maar de vrouw bleef in het huis van de vader. Het huwelijk was volgens France volbracht wanneer de man het meisje naar zijn huis meeneemt in een ceremonie met gasten. Zo gingen ze samenwonen en seksuele gemeenschap kon dan deel maken van hun relatie. Mattheus laat dit dan duidelijk zien in de tekst door te vermelden dat ze nog niet bij elkaar woonden. Dit was dan een gebruikelijke gewoonte van die tijd en maakt het dus duidelijk dat Maria nog maagd was toen ze zwanger werd, want Jozef en Maria hadden geen gemeenschap met elkaar vóór zwangerschap. Jozef als een rechtschapen man wilde de wet volgen en kon haar laten doden volgens Deuteronomium 22:13-21 maar in die tijd was scheiding zoals vermeld in Deuteronomium 24:1 rechtsgeldig, dus ook mogelijk. Hij wilde haar niet in opspraak brengen en overwoog om van haar in het geheim te scheiden. Dit kon in het privé met twee getuigen volgens de wetten van die tijd (France, 2007, p. 77). De intentie van Jozef om van haar te scheiden toont dat Jozef haar niet publiekelijk in schaamte wilde brengen. Dat scheiding voor Jozef als een optie was laat ons ook zien hoe belangrijk en bindend een verloving was voordat men in het huwelijk gingen treden. Bij het woord verstoten in de NBV vertaling komt dit niet duidelijk naar voren. Bij de NBG vertaling wordt wel het woord “scheiden” gebruikt. Er kan beredeneerd worden dat als er sprake is van scheiding bij een verloving, dat de partners dan al een verbintenis met elkaar hebben tijdens een verloving. Dus kunnen ze ongehuwd samenwonen voordat ze met elkaar trouwen, omdat er al sprake is van een verbintenis. Omdat de context vandaag anders is zou dit dan mogelijk zijn. Maar men kan ook noemen dat er pas sprake is van seksuele gemeenschap en samenwoning nadat het huwelijk was voltooid en niet tijdens de verloving. Volgens Rabbijn Michael Gold wordt er nergens in de Thora seks buiten het huwelijk verboden. Alleen overspel en incest. Het wordt zelfs gezien als een deel van het leven. De maagdelijkheid was meer iets financieels: Exodus 22:15:16 “Wanneer iemand een meisje dat nog niet uitgehuwelijkt is verleidt, moet hij de volle bruidsprijs betalen en met haar trouwen. Mocht haar vader weigeren haar aan hem uit te huwelijken, dan moet hij een bedrag betalen dat overeenkomt met de bruidsprijs voor een maagd.” (NBV) Seksuele gemeenschap met het

meisje betekende een financieel verlies voor haar familie daarom moest er een “boete” worden betaald. Ook doordat maagdelijkheid een belangrijk aspect was voor de vrouw om een man te krijgen (wie geen maagd was had een verminderde kans op een man), moest de man met haar trouwen en verloor hij het recht ook tot scheiding die men automatisch kreeg. Een ongetrouwde vrouw die kiest om seks te hebben met een ongetrouwde man en is bereid om met de financiële consequentie van deze daad (er werd de helft van de prijs betaald aan bruidsprijs voor een meisje die haar maagdelijkheid had verloren) te leven heeft volgens de Thora geen wet overtreedt. Volgens Gold was het een gewoonte in Judea voor partners die verloofd waren om seks te hebben voor het huwelijk (Gold, 1992, p.60-63). We zien hier een contrast tussen twee stellingen, enerzijds werd seksuele gemeenschap tussen partners die verloofd waren alleen maar toegepast wanneer de vrouw bij de man ging intrekken in hun huwelijksceremonie en anderzijds was het aanvaardbaar om seksuele gemeenschap te hebben wanneer men verloofd was omdat het al werd gezien als bindend. Dit gebeurde wanneer de partners al verloofd waren en dus al een verbintenis met elkaar hadden om te gaan trouwen.

5.3.2 Jezus en het huwelijk

Jezus gaf verschillende onderwijzen voornamelijk over het koninkrijk van God. Maar hij gaf naar verhouding weinig onderwijs over het huwelijk. Maar dit betekent niet dat het huwelijk onbelangrijk was voor Jezus. Hij spreekt er namelijk wel over. Volgens Stenberger & Stregnholt kan een van de redenen dat Jezus minder over het huwelijk praat dan andere thema’s in het Nieuwe Testament zijn doordat men algemeen bekend was met het huwelijk die al gevestigd was in Genesis (Stenberger & Strengholt, 2008, p. 55). Maar het kan ook zijn dat het niet omstreden thema was.
Een belangrijk gedeelte waar Jezus spreekt over het huwelijk staat beschreven in de synoptische evangeliën. Het wordt in Mattheüs 5:31-32, Marcus 10:2-12 en Lukas 16:18. Ik heb gekozen om Marcus te behandelen omdat het woord wordt daar het meest uitgebreid behandeld.
Het gaat hier over het huwelijk en scheiding. Dit is belangrijk voor de thema ongehuwd samenwonen omdat we zo een beeld hebben over Jezus en het huwelijk. De Farizeeën hier in deze tekst wilden niet alleen maar de mening weten van Jezus maar ze hadden een bijbedoeling namelijk ze wilden hem op de proef stellen. De Farizeeën waren bekend met het wetgedeelte van Mozes in Deuteronomium 24:1-4 waarbij de man van zijn vrouw mocht scheiden wanneer hij “ontevreden” met haar was. In die tijd waren er twee bekende scholen van interpretatie, je had de conservatieve volgers van de Shammai en de meer liberale volgers van de Hillel. Shammai meende dat ontevredenheid betekende dat men mocht scheiden alleen als er sprake was van ontucht. Terwijl de Hillel meende dat als er maar iets is van de vrouw die de man ontevreden maakte was genoeg reden om van haar te scheiden (Boring, 2006, p. 286.). Wanneer de Farizeeën Jezus op de proef wilde stellen door hem een vraag te stellen over scheiding vertelt hij hun dat Mozes deze wet heeft geschreven omdat de mensen harteloos en koppig zijn, de Farizeeën werden in het evangelie van Marcus al beoordeeld als koppig (3:5). Jezus gaat terug naar het scheppingsverhaal en citeert hij uit Genesis 1:27 en 2:24. Deze verzen heb ik besproken onder de titel Oude Testament. Jezus gaat door het citeren van deze tekst in op de inhoud van het huwelijksverbintenis waar geen ruimte is voor scheiding. De kracht van de binding tussen de man en de vrouw is zo groot dat ze hun ouders daarvoor moeten verlaten. Jezus, gebruikt dan dezelfde vers om het huwelijk te beschrijven. Hij gaat dan verder en zegt: “wat God heeft verbonden, mag een mens niet scheiden” (NBV, Mc. 10:9) Dit betekent dat eenmaal dat het huwelijk is verbonden dan mag geen mens het ontbinden want het

werd door God verbonden. Jezus, ontzegt hier het recht dat de man had volgens de wet van Mozes om van zijn vrouw te scheiden. Dit ging veel verder dan wat de Farizeeën wensten te horen (Meijden, 2014, p.58-59). Jezus toont hier wat Gods wil is voor de man en de vrouw en niet wat de mens in zijn koppigheid wil, hij laat zien wat Gods wil was voor de man en de vrouw in de Schepping (Williamson, 1983, p. 177). De bedoeling van deze metafoor is dat God een band heeft ontworpen die permanent moet zijn en elk menselijk handeling die dit wil ontbinden is niet legitiem. Dit verbond is niet tot stand gekomen door een beslissing van een mens of van een maatschappij het is God die volgens France het "cementwerk" tussen de man en de vrouw heeft gedaan (France, 2007, p. 718). Doordat de man en de vrouw één lichaam worden kunnen ze niet scheiden, het ene lichaam kan volgens niet gescheiden worden (Meijden, 2014, p. 59). Door het gedeelte in Genesis te citeren bij een vraag over het huwelijk, kunnen we zien dat Jezus het "één worden" en dus het samenwonen alleen ziet binnen het kader van het huwelijk. Maar dit kunnen we niet vaststellen doordat de vraag alleen wordt gesteld in dit kader. Maar doordat Jezus deze verzen toch verbind met het huwelijk kunnen we aannemen dat het huwelijk belangrijk is in zijn visie.

5.3.3 Paulus en het huwelijk

De apostel Paulus heeft het ongehuwd samenwonen niet met naam en toenaam beschreven in zijn brieven. Er zijn twee teksten waar hij het huwelijk uitvoerig behandelt, namelijk in 1 Korinthiërs 7 en in Efeziërs 5. Ik zal hierbij het gedeelte in Korinthiërs kort behandelen en daarna dat van Efeziërs.

Paulus zegt in 1 Korinthiërs 9 dat wanneer de man of de vrouw zich niet kan beheersen, het dan beter is om te trouwen dan te branden van begeerte. Hij bemoedigt de mensen die niet alleen kunnen blijven om te trouwen. We kunnen hier zien dat trouwen de enige relationele status is die wordt aanbevolen wanneer men zich niet kan onthouden van een seksuele relatie. Volgens Fee is de implicatie in dit gedeelte dat sommigen misschien naar de prostitués gingen. De enige optie om deze vorm van zonde tegen te gaan was door te trouwen.
Het woord 'branden' kan op twee manieren worden geïnterpreteerd: branden van begeerte en branden in oordeel. Het lijkt hier waarschijnlijker dat Paulus zich had voorgenomen om de mensen die seksuele zonden pleegden te gebieden om te trouwen, in plaats van het verteerd worden door de begeerte van hun zonden. In dit geval biedt Paulus het huwelijk niet als een oplossing voor de seksuele verlangens van de mensen (dit is de meest algemene wijze van interpretatie), maar wordt het huwelijk gezien als het juiste alternatief voor hen die al branden door deze begeerten en al zondigen (Fee, 1987, p. 288-289). Paulus laat de Christen de volgende twee opties na: 1) het praktiseren van zelfbeheersing, of 2) te trouwen.

In Efeziërs 5:22-33 schrijft Paulus aan de gemeente hoe een man en een vrouw elkaar moeten behandelen. Dit is een tekst die vaak wordt gebruikt bij een huwelijksceremonie en prediking over het huwelijk. Volgens Warrington toont deze tekst ons de kwaliteiten van een gezonde relatie: liefde, respect, onderwerping, "één lichaam relatie" en het verlaten van je ouders voor de nieuwe relatie. Het zijn deze kwaliteiten en niet ceremoniële, wettelijke of kerkelijke betrokkenheid die centraal staan in de waarnemingen van Paulus voor een goddelijke geaccepteerde vorm van partnerschap tussen twee heteroseksuele mensen (Warrington, 1997, p. 134).

5.3.4 Huwelijk in tijden van het Nieuw Testament

Voor dit onderzoek is het belangrijk om de context van het huwelijk te kennen ten tijde van de

Grieken en Romeinen. Zo kunnen wij vandaag geen tradities van westerse huwelijken op de context van het Nieuwe Testament leggen. Volgens Warrington was het huwelijk tussen vrije mensen (dus niet slaven) iets wat in privé gebeurde. Bij het huwelijk in die tijd was er geen sprake van formele contracten of ceremonies om het huwelijk te voltrekken. Als de man en de vrouw zich voor het huwelijk hadden ingestemd en er geen sprake was van wettische bezwaren, werd het huwelijk geldig verklaard. Dus als een man en vrouw bij elkaar woonden met de intentie als man en vrouw door het leven te gaan werd dit gezien als een huwelijk. De meest voorkomende manier van huwelijk was gebaseerd op langdurige samenwonen zonder enige vorm van ceremonie. De Romeinse wetgeving die er bestond voor partners was meer om de erfenis van de kinderen te beschermen en niet om het huwelijk geldig te verklaren (Warrington, 1997, p. 132).

5.4 Afsluiting van het literatuuronderzoek

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat zowel het Oude als het Nieuwe Testament de term ‘ongehuwd samenwonen’ niet gebruikt. Dus om de deelvraag ‘Wat zegt het Oude Testament over het huwelijk en samenwonen?’ en ‘Wat zegt het Nieuwe Testament over huwelijk en samenwonen?’ te kunnen beantwoorden spelen de vergaarde gegevens over het huwelijk een belangrijke rol. Het Oude Testament zegt niets over het ongehuwd samenwonen, maar er is wel veel te vertellen over het huwelijk en hier wordt tevens de nadruk op gelegd. In het Nieuwe Testament wordt ook gebruikt gemaakt van teksten (Genesis 1:27 en Genesis 2:24) uit het Oude Testament. Deze teksten worden gelinkt met het huwelijk om er het belang van te benadrukken. In het komende hoofdstuk, ‘literatuurstudie’ worden de conclusies hiervan beschreven.

Conclusie

Het doel van deze scriptie is om de volgende vraag te beantwoorden: 'Hoe gaat de Antilliaanse pinkstergemeente in Spijkenisse om met de ethische vraag rond ongehuwd samenwonen?' Door middel van een literatuurstudie, interviews met partners die ongehuwd samenwonen en interviews met leiders in de kerk, zal de hoofdvraag worden beantwoord.

- **Praktijkonderzoek**

  Partners

  Alle respondenten die ongehuwd samenwonen zijn al meer dan zes maanden samenwonend en hebben een gezamenlijke huishouding. Net als de partners die getrouwd zijn delen de partners die ongehuwd samenwonen de kosten van het samenwonen met elkaar. Bij twee van de drie respondenten ging de vrouw al naar de kerk voordat ze gingen samenwonen. Door de vrouwen zijn de mannen dan ook naar de kerk gekomen. Bij de andere respondent ging de man een korte periode naar de kerk voordat hij ging samenwonen.

  Het samenwonen van de respondenten is ontstaan uit bijzondere omstandigheden. Twee van de drie respondenten gingen samenwonen als gevolg van huisvestingsproblemen. De derde respondent ging samenwonen om zo meer onafhankelijk te zijn van haar tante. Alleen bij één van de partners denken zowel de man als vrouw aan trouwen, bij de andere respondent denkt alleen de vrouw aan trouwen en bij de laatste respondent denken zowel de man als de vrouw niet aan trouwen.

  Alle respondenten die ongehuwd samenwonen waren over het algemeen positief over de kerk. Ze vinden allemaal dat de kerk een goede invloed heeft op hun relatie en de relatie bevordert. Wel is het zo dat één van de partners ermee geconfronteerd werd vanuit de leiderschap en dat als een druk heeft ervaren. Ook voelde één van de respondenten zich onprettig tijdens een prediking waar het ongehuwd samenwonen in terug kwam.

  Leiders

  Uit het onderzoek blijkt dat de leiders van mening zijn dat ze de mensen die ongehuwd samenwonen, moeten benaderen met liefde. Door de partners met liefde te benaderen, vinden ze dat de partners die ongehuwd samenwonen op hun gemak gaan voelen in de kerk. De partners worden niet meteen geconfronteerd met het huwelijk, maar worden in fasen begeleid om vervolgens te tonen dat het huwelijk belangrijk is. De focus van de leiders ligt in de gastvrijheid: dat de partners zich welkom en geaccepteerd voelen in de kerk. Wanneer men door financiële reden niet een huwelijksceremonie kan bekostigen, kan men ook rekenen op de hulp van de gemeente. De partners die in schuldsanering zitten, worden geadviseerd om het proces van schuldsanering volledig te doorlopen. In zulke gevallen brengt de gemeente het huwelijk soms niet ter sprake, maar wacht men totdat de partners het proces van de schuldsanering hebben voltooid.

In het onderzoek is Genesis 2:24 genoemd door een respondent als tekst die gebruikt wordt om aan de partners die ongehuwd samenwonen te tonen hoe belangrijk het huwelijk is. Het huwelijk wordt getoond als een verbond waarbij er sprake is van verantwoordelijkheid 1 Korintiërs 7:9 is door een van de respondenten genoemd als een Bijbelvers die toont dat ongehuwd samenwonen niet Bijbels is. Beide teksten zijn in dit onderzoek behandeld.

De leiders in de kerk eisen dat de persoon die een taak wil uitoefenen in de kerk niet ongehuwd mag samenwonen ook al is die persoon gedoopt. De voornaamste reden die er gegeven wordt, is dat als je taken uitoefent in de kerk, dat je te maken hebt met andere mensen waar je een voorbeeld voor moet zijn. Aan de andere kant wordt er toch geprobeerd om mensen die echt graag iets willen doen in de kerk die kans te geven. Daarbij wordt gekeken naar taken waarbij ze niet direct contact hebben met de mensen.

De gemeente biedt de partners de mogelijkheid om zelf te kiezen of ze willen dopen en gaan niet in tegen hun wil om te dopen wanneer ze dat willen. Het wordt niet als ideaal gezien, maar de keuze blijft aan de persoon die wil dopen. Het dopen wordt gezien als iets tussen de persoon en God.

Door de interviews met de partners die ongehuwd samenwonen en de leiders in de kerk kunnen we concluderen dat de volgende deelvragen werden beantwoord: ‘Wat zijn motieven waardoor partners in de gemeente gaan samenwonen of trouwen?’ en ‘Hoe gaat de gemeente om met koppels die ongehuwd samenwonen?’

- **Literatuurstudie**
  Uit de literatuurstudie wordt geconstateerd dat er nergens in de Bijbel gesproken wordt over het ongehuwd samenwonen. Elke vorm van relatie tussen een man en een vrouw waarbij beiden ervoor hebben ingestemd, wordt beschreven in de context van het huwelijk. In het oude Israël speelde de maagdelijkheid van de vrouw een grote rol in de huwelijkssluiting. Seks buiten het huwelijk wordt nergens in de Bijbel als legitiem gezien. Het huwelijk werd gezien als een verbond, maar was puur een burgerlijk aangelegenheid en geen godsdienstige ceremonie.

  Uit het Oude Testament is de conclusie dat seksuele gemeenschap de belangrijkste vorm was voor een huwelijksvoltrekking. Dit zou voor vandaag kunnen duiden dat partners die ongehuwd samenwonen en samen één zijn geworden, Bijbels gezien man en vrouw zijn en dus voor Gods aanwezigheid getrouwd zijn. Het ongehuwd samenwonen zou ook gezien kunnen worden als een verbond, waarbij de partners verantwoordelijk zijn tegenover elkaar in liefde en respect. Ook doordat het huwelijk niet een godsdienstplechtigheid was, zouden we niet te snel moeten verwachten dat de partners hun relatie ‘legitiem’ maken door een huwelijksceremonie te houden in de kerk. Wanneer het ongehuwd samenwonen het ‘één vlees’ kenmerk heeft, trouw, liefde en alle andere aspecten van een duurzaam relatie, zou het vergeleken kunnen worden met het huwelijk. Aan de andere kant waren er in de tijd van het Oude Testament wel wetten over het scheiden en wetten die ondertrouwden beschermden.

Ook in het tijdperk van het Nieuwe Testament was er geen sprake van een godsdienstplechtigheid. Het legale systeem van het huwelijk was alleen van belang met betrekking tot erfenis. We zien wel dat het Nieuwe Testament tegen het scheiden is en wordt seksuele gemeenschap alleen geaccepteerd binnen het kader van het huwelijk.

Hoewel er geen sprake was van legale of godsdienstplechtigheid in de sociale context van de Bijbel maar een onderling overeenkomst, werden de partners die samenwoonden wel gezien als gehuwden. Dit is niet zo in de context waarin we nu leven. Het ongehuwd samenwonen en die met dezelfde "huwelijksverantwoordelijkheid" als het huwelijk, kan niet in dezelfde lijn worden gezien als het huwelijk zelf. De deelvragen: 'Wat zegt het Oude Testament over het huwelijk en samenwonen?' en 'Wat zegt het Nieuwe Testament over huwelijk en samenwonen?' werden door middel van de literatuurstudie beantwoord.

- **Algemene conclusie**
  De algemene conclusie in relatie met de hoofdvraag is dat de leiders van de gemeente proberen de partners die ongehuwd samenwonen met wijsheid te benaderen. Het pastorale antwoord dat ze aanbieden komt wel overeen met de literatuurstudie. Het ongehuwd samenwonen wordt niet gezien als een 'zonde' die meteen aangepakt moet worden, of iemand die daarin volhardt uit de gemeente verwijderd moet worden. Het is hun prioriteit om gastvrij te zijn tegenover de partners. Om dit te bereiken proberen ze niet direct de partners te benaderen met vragen over het huwelijk. De gemeente is ervan overtuigd dat de partners uiteindelijk wel moeten trouwen, maar ze zijn bereid om per situatie de partners anders te benaderen. De gemeente meent dat het huwelijk een verbond is en dit komt tevens overeen met de literatuurstudie. Aan de kant van de partners kunnen we concluderen dat zij zich wel welkom voelen in de kerk, maar één van de partners hebben in het begin een bepaalde druk ervaren om te trouwen. De partners zijn vrij om naar de kerk te komen, maar mogen bepaalde taken in de kerk waarbij een voorbeeldfunctie wordt geëist niet uitvoeren. Het beleid rond het ongehuwd samenwonen is dus doordacht, maar niet op papier vastgesteld.

Aanbevelingen

Een van de doelen van dit onderzoek is om een aanbeveling te doen aan de gemeente met betrekking tot de omgang met partners die ongehuwd samenwonen. Naar aanleiding van mijn onderzoek kom ik met de volgende aanbevelingen voor de gemeente:

- Doordat de kerk geen geschreven beleid heeft, bestaat er een kans om situaties van partners die ongehuwd samenwonen anders te behandelen. Er zijn bijvoorbeeld verschillende meningen bij de leiders betreffende het dopen van de partners. Zo bestaat de mogelijkheid dat partners tegenstrijdige adviezen krijgen binnen het leiderschap. Mijn aanbeveling voor de gemeente is om een geschreven beleid te maken en deze hanteren binnen de kerk.

- Een andere aanbeveling is om onderscheid te maken tussen tijdelijk ongehuwd samenwonen en solide ongehuwd samenwonen. Het tijdelijk is zonder de basis van verantwoordelijkheden die gehuwde partners ook hebben, de solide heeft wel die eigenschappen.

- Als laatste is het belangrijk om nadruk te leggen in de preken en counseling op Bijbelse huwelijksprincipes (dus waarom God het huwelijk heeft geschapen) en niet nadruk leggen op de wettelijke of kerkelijke ceremoniële aspecten van het huwelijk.

Theologische reflectie

Op het eerste gezicht blijkt uit het onderzoek dat er nogal onduidelijkheden bestaan over het ongehuwd samenwonen in de Bijbel. Het ongehuwd samenwonen is een sociale ontwikkeling die in het heden duidelijk wordt onderscheiden van het huwelijk. Maar vanuit het onderzoek kunnen we opmerken dat de vormen van relaties tussen man en een vrouw in de Bijbel alleen maar in de context van het huwelijk wordt genoemd. Ook al was er geen sprake van een godsdienstplechtigheid om het huwelijk te bezegelen, wordt er toch de term 'huwelijk' gebruikt. Omdat het ongehuwd samenwonen niet een Bijbelse term is, is het mijn de taak om de theologie over het huwelijk te verbinden met de studie over het ongehuwd samenwonen. Zo kan ik de teksten die we kennen in de Bijbel over het huwelijk of seksuele gemeenschap buiten het huwelijk linken met de pastorale uitdagingen die er vandaag bestaan over het ongehuwd samenwonen. Doordat de Bijbel deze term niet direct beschrijft, betekent het niet dat het er niet in staat. Met dit inzicht kon ik het ongehuwd samenwonen onderzoeken op basis van de principes die wel in de Bijbel voorkomen.

Vanuit het onderzoek heb ik gemerkt dat het ongehuwd samenwonen in de kerk wordt gezien als een zonde, maar men in de praktijk tolerant is in de benadering. Dit heeft te maken met de theologie over het ongehuwd samenwonen waarbij de waarden in de relatie vergelijkt kunnen worden met het huwelijk. Doordat de partners die ongehuwd samenwonen liefde en respect voor elkaar tonen, worden ze toch deels beschermd door de theologie mits hun relatie een langdurig kenmerk heeft. Echter wanneer men een duidelijke theologie heeft over het huwelijk, waarbij het herkend wordt in de maatschappij als huwelijk en niet als ongehuwd samenwonen, zullen de ongehuwd samenwonende partners bemoedigd worden om hun relatie 'christelijk' te maken door te gaan trouwen.

De gemeente is gericht om zulke relaties 'christelijk' te maken door middel van het huwelijk. Zoals we in het onderzoek hebben gezien hebben ze daarvoor genoeg steun vanuit de Bijbel om het aan de partners duidelijk te maken. De basis die de gemeente gebruikt om de partners die ongehuwd samenwonen eerst welkom te laten voelen is een goede basis om dit te kunnen bereiken. De gemeente probeert dus vanuit een liefdevolle benadering de partners te begeleiden in hun geloof.

Zo heb ik gezien vanuit het onderzoek dat partners via de prediking in de kerk bemoedigd worden in hun relatie. Ze hebben ervaren dat de diensten hun relatie bevorderen. Dit lijkt tegenstrijdig met de visie van de kerk waarbij ze juist gericht zijn dat men de keuze neemt om te gaan trouwen en niet de focus hebben dat ze de partners willen bemoedigen om beter met elkaar om te gaan in het ongehuwd samenwonen. Dit kan naar mijn inzicht twee kanten op gaan: 1) de partners worden bemoedigd in hun omgang met elkaar, wat kan leiden tot groei in de relatie en dus tot het huwelijk of 2) het kan averechts werken en de partners raken in een 'comfort zone' dat ze toch groeien in hun relatie en geen reden zien om het te 'bezegelen' met het huwelijk. Het is dan aan de gemeente om hierop alert op te zijn en richting te geven aan de partners.

Persoonlijke reflectie

Het is voor mij de eerste keer dat ik een onderzoek heb gedaan van een dergelijke omvang. Omdat het voor mij de eerste keer was dat ik het heb gedaan is het tegelijkertijd ook een leerzaam proces geworden. Ik had in het begin vooral door persoonlijke omstandigheden moeite met de planningsfase, maar ik heb mezelf uiteindelijk wel naar boven getrokken door persoonlijke deadlines te stellen. Ik kreeg uiteindelijk wel de tunnelvisie dat ik het onderzoek moest afmaken en kreeg uiteindelijk de 'finish line' in zicht.

Het interviewen was voor mij ook iets nieuws, ik heb nooit eerder een kwalitatief onderzoek gehouden. Ik had er moeite mee, omdat ik in mijn achterhoofd de gedachte had dat mensen die ongehuwd samenwonen zich al bekeken kunnen voelen in de kerk en zich door middel van een interview gekwetst zouden voelen. Maar het tegenovergestelde was het geval, ze waren allemaal vrij open en vonden het leuk om geïnterviewd te worden en hun levensverhaal en meningen te delen. Ook de gesprekken met de leiders van de kerk waren boeiend, ze waren open en overtuigd van hun standpunten.

Het onderzoek heeft mij uitgedaagd om mijn eigen mening in eerste instantie opzij te leggen, voor het laatst te bewaren en puur kritisch naar het onderwerp te kijken. Dit heeft uiteindelijk mijn mening (om het ongehuwd samenwonen gelijk als zonde te bestempelen) toch gerelativeerd en ben ik toch nuchterder geworden richting het ongehuwd samenwonen. Ik ben nog steeds overtuigd dat partners die ongehuwd samenwonen de beslissing moeten nemen om te trouwen, maar ik ben flexibeler geworden in mijn denken over het proces om dat te bereiken. Het onderzoek heeft getoond dat ik in staat ben om als godsdienst pastoraal werker de theorieën die ik in mijn studie heb gehad toe te passen in een onderzoek.

Het ongehuwd samenwonen is iets wat vaker voorkomt in de gemeente, dit onderzoek heeft dus een grote betekenis gekregen in mijn leven. Ook ik krijg te maken met mensen die ongehuwd samenwonen en dit zal me helpen om hun te helpen in hun geloofsbeleving. Mijn hoop is dat mijn onderzoek niet alleen maar toegepast zal worden in deze specifieke gemeente maar dat het ook bij zal dragen aan andere gemeentes die met vragen rond lopen over het ongehuwd samenwonen.

Literatuur

Alders, M., & Graaf, A. de. (2001). Steeds meer kinderen buiten het huwelijk geboren. Geraadpleegd op http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2001/2001-0717-wm.htm

Boring, M. E. (2006). *Mark: A Commentary, The New Testament Library*. Louisville, KY: Westminster John Knox Press.

De Ontmoeting. (2009). Huwelijk en samenwonen. Geraadpleegd op http://www.ngkdeontmoeting.nl/wp-content/uploads/2012/09/Brochure_Samenwonen.pdf

Evangelische Gemeente Hoekse Waard. (z.j.). Samenwonen en seksualiteit. Geraadpleegd op http://eghw.nl/pdf/samenwonen.pdf

Forder, C., & Verbeke, A. (2005). *Gehuwd of niet: Maakt het iets uit?*. Antwerpen: Intersentia.

France, R. T. (2007). *The Gospel of Matthew*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Gehring, R. (2013). *The biblical "one flesh" theology of marriage as constituted in Genesis 2:24: an exegetical study of this human-divine covenant pattern, its New Testament echoes, and its reception history throughout scripture focusing on the spiritual impact of sexuality*. Eugene, OR: Wipf & Stock.

Goethem, J. van. (2005). *Living Together: a Guide to Counseling Unmarried Couples*. Grand Rapids, MI: Kregel Academic & Professional.

Gold, M. (1992). *Does God Belong in the Bedroom?*. Philadelphia, PA: Jewish Publication Society.

Graaf, A. de. (2004). Helft samenwoners heeft samenlevingscontract. Geraadpleegd op http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2004/2004-1418-wm.htm

Graaf, A. de, & Loozen, S. (2004). Bijna 400 duizend personen kiezen voor een lat-relatie. Geraadpleegd op http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/930B7EB0-A9FD-4C87-8864-266385A42069/0/2004k3b15p060art.pdf

Harrington, D. J. (1991). *The Gospel of Matthew*. Collegeville, Minn: Liturgical Press.

Ilan, T. (1993). Premarital Cohabitation in Ancient Judea: the Evidence of the Babatha Archive and the Mishnah. *Harvard Theological Review*, *86*(3), 247-264. doi:10.1017/S0017816000031229

Jong, H. de. (1994). Studiemap Theologische Studiebegeleiding. Geraadpleegd op http://ngp.ngk.nl/Studiemat-DeJong/J1%20HdJong-Het%20verbondsmatige%20evangelie-vdWaal.pdf

Jong Gierveld, J. de. (2004). Remarriage, Unmarried Cohabitation, Living Apart Together: Partner Relationships Following Bereavement or Divorce. *Journal of Marriage and the Family*, *66*(1), 236-243. doi:10.1111/j.0022-2445.2004.00015.x

Lawler, M. G. (1993). *, Marriage and Sacrament: a Theology of Christian Marriage*. Collegeville, Minn: Michael Glazier Books.

Mackin, T. (1989). *The Marital Sacrament*. New York, NY: Paulist Press.

Maranatha. (2011). Handleiding leden Kerk Maranatha. Een uitgave van Maranatha voor de leden van de kerk.

Meijden, D. van der. (2014). *Tekst En Uitleg van Het Evangelie van Marcus*. Geraadpleegd op http://www.bol.com/nl/p/tekst-en-uitleg-van-het-evangelie-van-marcus/9200000035743041/

Meulen, A. van der, & Graaf, A. de. (2006). Samenwoonrelaties stabieler. Geraadpleegd op http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/78850A0F-59FD-4F08-93E8-6B7148FA691C/0/2006k1b15p032art.pdf

Mourik, M. (1983). *Huwelijksvermogensrecht*. Deventer: Kluwer.

Palmer, P. F. (1972). Christian Marriage: Contract or Covenant. *Theological Studies*, *33*(1), 617-665. doi:10.1177/004056397203300401

Paulus kerk. (2008). Huwelijk en samenwonen. Geraadpleegd op http://www.pauluskerkgouda.nl/profiel/visie/Rapport%20Huwelijk%20en%20Samenwonen.pdf

Polano, H. (2003). *The Talmud*. San Diego, Ca: Book Tree.

Rooms Katholieke documenten. (z.j.). Catechismus van de Katholieke kerk. Geraadpleegd op http://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&id=1364

Stenberger, A. J., David, J. W., & Strengholt, M. J. (2008). *God, huwelijk en gezin: het Bijbels fundament*. Kampen: Voorhoeve.

Thompson, J. L. (2012). *Genesis 1-11*. Downers Grove, Ill: IVP Academic.

Turner, D. L. (2008). *Matthew, Baker Exegetical Commentary On the New Testament*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.

Vaux, R. de. (1986). *Hoe Het Oude Israël Leefde*. 's-Gravenhage: Boekencentrum.

Warrington, K. (1997). Cohabitation and the Church. *Churchman*, *111*(2), 127-142. Geraadpleegd op http://churchsociety.org/docs/churchman/111/Cman_111_2_Warrington.pdf

Wilkinson, D. (2002). *The Message of Creation: Encountering the Lord of the Universe*. Downers Grove, Ill: IVP Academic.

Williamson, L. (1983). *Mark, Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Atlanta, GA: John Knox Press.

Wobma, E. (2011). Mannen en vrouwen in Nederland. Geraadpleegd op http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/9A0E2D35-B9B6-4BB0-B6D5-C9727B3F0181/0/2011k1b15p37art.pdf

Bijlage – Uitwerking interviews

Respondent 1 A&S (Partners)		
Topic	**Label**	**tekst**
Achtergrond	Leeftijd	A1: Ik ben 25 S1: 24
	Periode samenwonend	A2: Bij elkaar 5 jaar S2: ja A4: Eigenlijk wonen we hier nu anderhalf jaar, dus eigenlijk wonen we zo'n beetje vijf en een half jaar samen he? S6: Ja ik was het ook net aan het berekenen. A5 Ja vijf en een half jaar wonen we nu samen.
	Reden samenwonen	A3 eigenlijk is het uit noodzaak ontstaan S3 Ja noodzaak, Albert die kwam uit een relatie die sowieso niet goed was verlopen en nadat het relatie uit is gegaan is hij daar blijven wonen omdat ze samen een huis hadden en ja op een gegeven moment ging dat uit en kon hij sowieso niet terug naar zijn ouders en heb ik hem sowieso aangeboden om een nachtje bij mij te slapen, misschien tijdelijk bij mij te logeren en zo is hij eigenlijk niet meer weggegaan. (anders niet)A17: Ik niet want ik had altijd behoefte aan mijn eigen space S20: ja Man:dat was ook iets wat wij merkten in het begin van onze relatie van ik ging heel vaak maakte ik ruzie om mij eigenlijk plek op te eisen om niet in huis te zijn, om alleen te zijn. Ik had een smoes om weg te gaan.

	Periode voor samenwonen	A5 af en aan zes maanden we hadden ook geen goede start we hadden stress in de relatie. maarja de eerste zeven maanden waren niet echt maar eigenlijk vijf maanden voordat we gingen samenwonen. Maar bij elkaar zeggen we altijd een jaar. Eigenlijk waren we een jaar aan het daten toen was het officieel toen hadden we een stormachtige periode van zeven maanden en toen zeiden we ok we gaan er nu serieus voor. Toen waren we vijf maanden samen.
	Invloed ouders	S15: mijn ouders zijn getrouwd nog steeds A13: Nee die van mij zijn gescheiden. A14: Nee ik heb voor mezelf bepaald. eigenlijk heeft het wel zeker invloed gehad want ik heb voor mezelf bepaald ik wil het beter doen ik wil het anders doen. Met anders bedoel ik mijn ouders hadden sowieso een slechte relatie in die zin van de communicatie was niet echt een wederzijds begrip en ik merk dat het geloof mij ook sterkt eigenlijk in al mijn zwaktes. In het beter begrijpen, beter investeren, niet opgeven want ik weet wat opgeven voor schades brengt niet alleen in de relatie maar ok in de persoon individueel. S16: Ja doordat ik.. in deze tijd zie je heel veel mensen snel trouwen snel scheiden wat ik bij me ouders zo mooi vindt is dat ze nu volgens mij 30 jaar getrouwd zijn en dat ze elkaar nog steeds laten zien hoeveel ze van elkaar houden van alles doen samen uitgaan, het is nog leuk in de relatie en dat heb ik altijd zo mooi gevonden aan hun relatie
Omgang in relatie	Financiën	S7: We delen alles eigenlijk evenredig. We hebben zeg maar rekeningen om het zo te noemen en een gedeelte van de rekening betaalt hij en de andere gedeelte betaal ik. A6 met evenredig bedoelt ze naar ratio van inkomen. Dus de gene met meer inkomen heeft iets meer lasten en de andere met mindere inkomen heeft iets minder betaalt iets minder rekening maar die compenseert op een andere manier. zodat we bij elkaar alles tegenmoetkomen.
	Kinderen	S25: we hebben geen kinderen.

Kerk	Invloed kerk op relatie	A10: ik merk voor mezelf dat ik geduldiger ben ik heb meer begrip ik kan me beter beheersen in conflicten, sterker nog eigenlijk zijn er helemaal geen conflicten meer S12: nee eigenlijk niet dat merk ik ook juist door dat geduld dat ie dan ook meer begrip toont niet dat ie dat niet toonde maar dat ie zeg maar conflicten uit de weg kan gaan door het goed te bespreken. A11: ja eigenlijk valt het me nu pas op tijdens het interview, we hebben eigenlijk helemaal geen conflicten. S13: Op mijn deel in het relatie niet het is meer dat ik zeg maar bij hem merk hoeveel positieve het heeft gebracht in zijn leven en in de relatie.S14: ze zijn er bijna maar we weten nu beide duidelijk te zeggen van hier komen we samen niet uit laten we.. A12: we weten door ervaring wanneer het op punt staat te escaleren en voor de escalatie breken we het af.
	Samenwonen en geloof	S23: doordat hij zeg maar uhm sneller de behoefte had om te trouwen sinds hij geloofde voelde ik een bepaalde druk. Waarom ik die druk voelde nog erger omdat ik een hele grote bruiloft wilde hebben en om binnen een jaar zon grote bruiloft leek bijna onmogelijk en dat is eigenlijk de enige druk die ik voelde, maar dat is op het gegeven moment. A21: zij wilde eigenlijk twee jaar verloven en ik zei van nee ik ben tot geloof gekomen en ik wil zo snel mogelijk trouwen als het kan gisteren maar trouwen is duur, driehonderd euro om alleen in de gemeentehuis te trouwen. Er zijn wel gratis dagen maar niemand wilt binnen tien minuten getrouwd zijn, het mag even duren.

	aandacht ongehuwd samenwonen	A32: Nee want in onze kerk, Misschien voor de mensen die opletten wordt er veel gesproken over de relatie over het opofferen voor elkaar over de liefde van God die zou moeten werken in de relatie dus in die zin wordt er wel gesproken er wordt ook gesproken over het zijn van een voorbeeld dat kan je individueels zien maar ook voor je zelf als koppel er wordt niet er wordt geen stempel aangegeven van hey deze preek is voor koppels maar het gaat er wel zo nu en dan over gehuwde stellen ze zouden eigenlijk in de kerk moeten kijken van hoeveel ongehuwde stellen er zijn want het heeft misschien geen zin om een seminar te geven voor ongehuwde stellen die samenwonen als die er niet zijn. Ik ben er wel van mening dat het effect moet hebben.
Rol leden/leiders	Ervaring druk (negatief)	S24: Ik heb niks gemerkt A22: ik ook niet, ik merkte wel dat toen ik tot geloof kwam familieleden er was een dag dat ik zeker 5 keer hoorden van hey nu dat je tot geloof bent gekomen en je woont samen misschien is het nu toch wel verstandig om te gaan trouwen. Maar het is niet dat ik me daardoor onder druk voelde ja ik weet niet ik ben iemand die ik trek me niet zo snel aan van wat mensen zeggen tenzij ik zelf al onbewust heb gedacht van dat iets zo is dus iets raar kan passen wanneer iemand anders zeg wat ik denk (hahah)

	Dienen	A23: ja de kerk heeft eigenlijk hoorde ik vanuit de kerk er werd een tekst besproken van de apostelen gingen kijken wat er nodig was tenminste ze moesten iemand uitkiezen volgens mij Timotheüs ze zeiden van hij voldoet aan 3 voorwaarden om uitgezonden te worden en een van die dingen was voorbeeld zijn en om een voorbeeld te zijn moest ik eigenlijk getrouwd zijn want ik woon ongehuwd samen en dat is niet echt een voorbeeld voor de mensen in de kerk er was dus in mij eigenlijk een passie om iets in de kerk te doen en ja daar voor een van die dingen om een betere voorbeeld te zijn is om getrouwd te zijn hoe kan ik andere mensen onderwijzen over ja hun gedragingen als ik zelf ongehuwd samenwoon dus in die zin was er geen directe druk maar de druk die ik mezelf heb opgelegd omdat ik een bepaalde passie heb voor de kerk en de kerk zegt het is allemaal prima maar we doen het wel bijbels.A24 ja met oudste en met pastor ja en ze zeiden eigenlijk allemaal hetzelfde. A25 Ja eigenlijk dat ik moest gaan trouwen want ze zeiden dat de motivatie om voor de kerk te gaan is goed maar het ging echt om die derde vereiste om een voorbeeld te zijn voor anderen.
	Begeleiding	S31: Ik verwacht het niet A29: voor ons zelf niet maar ik kan best voorstellen dat voor andere mensen die tot geloof zijn gekomen terwijl ze misschien net samenwonen dat zij dan in de war raken dat zij misschien kunnen afvragen van hey van we wonen net samen en we zijn tot geloof gekomen het is allemaal teveel in korte tijd en wat moeten we doen, teveel in korte tijd. Ik kan me wel voorstellen dat het voor die mensen het wel waard is.

Eigen opvatting	Persoonlijke tip	A32: Nee want in onze kerk, Misschien voor de mensen die opletten wordt er veel gesproken over de relatie over het opofferen voor elkaar over de liefde van God die zou moeten werken in de relatie dus in die zin wordt er wel gesproken er wordt ook gesproken over het zijn van een voorbeeld dat kan je individueels zien maar ook voor je zelf als koppel er wordt niet er wordt geen stempel aangegeven van hey deze preek is voor koppels maar het gaat er wel zo nu en dan over gehuwde stellen ze zouden eigenlijk in de kerk moeten kijken van hoeveel ongehuwde stellen er zijn want het heeft misschien geen zin om een seminar te geven voor ongehuwde stellen die samenwonen als die er niet zijn. Ik ben er wel van mening dat het effect moet hebben.
Huwelijk	Samenwonen als alternatief	S18: Nee A15 : nee eigenlijk was het samenwonen voor ons uit noodzaak. S22: Ik wist sowieso van tevoren dat ik wilde trouwen nog voor deze relatie al het stond al vast voor mij dat ik in mijn leven wilde trouwen maar eigenlijk pas halverwege in onze relatie wilde ik echt met Albert trouwen dus stond het vast dat ik met hem wilde trouwen. A18;Ik wist ook wel dat ik wilde trouwen maar ik wist het moment niet om te gaan trouwen en eigenlijk toen ik tot geloof kwam vorig jaar in april toen.. ik wist al dat ik wilde trouwen maar toen zag ik de noodzaak eigenlijk om te trouwen. S23: vanaf toen hebben we het eigenlijk bewust over gehad. A19: toen was het eigenlijk voor mij in stroomversnelling geraakt van waar zitten we financieel hoe staan we samen in de relatie en hoe kunnen we zo snel mogelijk trouwen met de middelen die we hebben en de middelen die we er aan kunnen komen. We hebben een traject van 1 jaar uitgestippeld omdat we dan aan die financiën konden komen anders waren we eerder getrouwd en toen heb ik haar ten huwelijk gevraagd.

	Samenwonen als voorbereiding	A33: Ja wij hebben niet direct ervaren als voorbereiding voor het huwelijk want bij ons is het uit noodzaak begonnen eigenlijk als ik erover nadenk zat er een opbouw in heel onze relatie dus er was sowieso... ik kom straks terug op de vraag maar ik moet even off track om het uit te leggen.. We waren sowieso al een jaar aan het daten voordat wij überhaupt iets hadden gedaan dus we waren al een jaar waren we op mekaar heen aan het draaien en afspraak aan het maken voordat er überhaupt wat was. Dus er was in ons geval zeker wel een opbouw. Voordat er geslachtsgemeenschap was waren we al zeker 1 jaar verder., dus in alles is bij ons een opbouw geweest elke fase is een voorbereiding voor de volgende fase. Dus in die zin zou je wel kunnen zeggen dat het samenwonen toch wel een onbewuste voorbereiding is geweest Vrouw: Ja. Man: niet bewust. S32: daar ben ik mee eens dat het een onbewuste voorbereiding is geweest. kijk tuurlijk is dit zo een voorbereiding op het getrouwd zijn maar verder veranderd er niet heel veel nadat we getrouwd zijn
	Plannen om te trouwen	S21: Ja A18: We gaan dit jaar 25 juli trouwen na dertien maanden verloofd te zijn geweest S22: Ik wist sowieso van tevoren dat ik wilde trouwen nog voor deze relatie al het stond al vast voor mij dat ik in mijn leven wilde trouwen maar eigenlijk pas halverwege in onze relatie wilde ik echt met Albert trouwen dus stond het vast dat ik met hem wilde trouwen. A18;Ik wist ook wel dat ik wilde trouwen maar ik wist het moment niet om te gaan trouwen en eigenlijk toen ik tot geloof kwam vorig jaar in april toen.. ik wist al dat ik wilde trouwen maar toen zag ik de noodzaak eigenlijk om te trouwen. S23: vanaf toen hebben we het eigenlijk bewust over gehad. A19: toen was het eigenlijk voor mij in stroomversnelling geraakt van waar zitten we financieel hoe staan we samen in de relatie en hoe kunnen we zo snel mogelijk trouwen met de middelen die we hebben en de middelen die we er aan kunnen komen. We hebben een traject van 1 jaar uitgestippeld omdat we dan aan die financiën konden komen anders waren we eerder getrouwd en toen heb ik haar ten huwelijk gevraagd. A20 ja we wilden het al doen maar de kerk heeft ervoor gezorgd dat of het geloof dat ik ook mijn ambities voor in de kerk heeft ervoor gezorgd dat ik het zo snel wil laten verlopen.

	Toegevoegde waarde	S33: voor mij is het toegevoegde waarde is ten eerste zoals ik al zei wilde ik het altijd al doen: trouwen verder uhm.. is het eigenlijk een bezegeling (lach) klinkt heel cliche het is eigenlijk een bezegeling van wat wij hebben en naast die bezegelen heeft dat heel veel voordelen: financiële voordelen verder dat is wat voor mij toevoegd. A34: Voor mij uhm.. het huwelijk is iets dat door God geschonken is het een instituut het eh.. iets wat zo gebouwd is gebouwd geschapen door God het is uhm zoals ik al zei een instituut is het juiste woord het is een belofte aan elkaar en aan God van je stapt er niet zomaar uit maar je gaat een commitment met elkaar tot de dood ons scheid he.. en dat is voor mij het toegevoegde waarde het is meer dan.. de financiële dingen zijn leuk maar het is een commitment het is voor het leven

Respondent 2 F&N (Partners)		
Topic	**Label**	**tekst**
Achtergrond	Leeftijd	N2:Ik 29 jaar. F2: 24 jaar.
	Periode samenwonend	F4: Bijna twee jaar N3:bijna twee jaar.
	Reden samenwonen	F6:ook omdat N geen huis had toen die tijd hij had geen adres en toen heb ik hem in huis genomen. Financieel is dat beter als je het samen doet. F33: Nou, hij had zijn kleren bij een vrouw. De ex van zijn vader, op een gegeven moment belde die vrouw, ze was boos op die vader. Dat ze die kleren zou weggooien als hij het niet zou ophalen. Dus ik dacht ok weet je wat ik heb plek in mijn kast, breng maar een paar kleren. Maar uiteindelijk werd het van een paar kleren (lacht) een hele klerenkast vol en uhm uiteindelijk zijn we zo dan soort van derin gerold. In het begin was ie door de weeks al hier en de weekend bij zijn vader. Uiteindelijk besloten we van eh het kan zo niet blijven doorgaan de vader heeft ook rust nodig dus.. daarom.. ja.
	Periode voor samenwonen	N6: hiervoor woonde ik bij me ouders.
	Invloed ouders	N14: Ja geweest. Man: Ja alleen mijn vader. N16:Nee niet officieel getrouwd met me moeder geweest. F25:Mijn ouders zijn ook getrouwd en daarna weer gescheiden. F26: Ik denk bij mij wel, ik heb heel veel relaties zien kapot gaan en huwelijken zien kapot gaan, dus ik weet dat je voorzichtig moet zijn voordat je gaat trouwen. Dat je goed op papier moet zetten waar gaan we voor wanneer gaan we ervoor.

Omgang in relatie	Financiën	F44: Ja, we proberen alles samen te doen. Ook al staat hij wel meer in de keuken omdat hij beter kan (lachen) maar voor de rest proberen we.. opruimen doen we ook samen het is niet dat een iemand dinsdag opruimt en de andere woensdag we doen het echt samen. F45: Ja bijvoorbeeld hij geef mij dan geld en dan betaal ik via mijn rekening want alles staat natuurlijk op mijn naam. Alle rekeningen.F12:Ja, omdat ik ook die twee kinderen heb. In me eentje is het moeilijk om die huur te betalen. Je moet dingen voor die kinderen kopen, je moet boodschappen doen, rekeningen betalen en dan met zijn geld samen. Dan kom je een goed eind. Je houdt wat over.
	Kinderen	F8: twee F9: Nee van mijn vorige relatie F10: Het was heel moeilijk in het begin, ze waren echt geterroriseerd, N7: in het begin ja. F11: het was echt pittig, heel zwaar. Maar nu luisteren meer naar hem dan naar mij, ze noemen hem ook papa enzo ze zijn gewoon er ingerold. N13: Nee, maar ik heb wel ervaring met kinderen. Ik heb opgepast op kinderen van familie en vrienden. Dus ik weet hoe je moet omgaan met kinderen.
Kerk	Invloed kerk op relatie	F14: Ja we trekken elkaar omhoog. Bijvoorbeeld in de kerk krijg je bemoedigende woorden. Stel je voor we hebben ruzie of een discussie over iets en dan kom je in de kerk en dan gaat het toevallig net daarover. Dan ga je wel meer nadenken van ja we moeten dit uitpraten we moeten dit samen oplossen.
	Samenwonen en geloof	F38: Uh.. Mijn beeld van de bijbel? Ik snap wel de regels enzo maar ik bedoel tijd veranderd ook, we leven niet meer net als vroeger. Ik weet niet of je dat vaak hoort maar ik ben sowieso van katholiek naar christelijk gegaan. Dus ik ben niet vanaf jongs af aan met die christelijke .. heb ik geen christelijke opvoeding gehad. Het was gewoon een keer in de kerk en dan klaar. Ook niet bijbel lezen en alles Ik denk zelf ja ik bid elke avond dat God ons zou leiden door deze relatie dus ik vertrouw op hem en ik ga niet dingen rushen ik ga niet snel doen. Stap voor stap en God laat ons zelf zien welke paden we moeten bewandelen en welke niet.

	aandacht ongehuwd samenwonen	A32: Nee want in onze kerk, Misschien voor de mensen die opletten wordt er veel gesproken over de relatie over het opofferen voor elkaar over de liefde van God die zou moeten werken in de relatie dus in die zin wordt er wel gesproken er wordt ook gesproken over het zijn van een voorbeeld dat kan je individueels zien maar ook voor je zelf als koppel er wordt niet er wordt geen stempel aangegeven van hey deze preek is voor koppels maar het gaat er wel zo nu en dan over gehuwde stellen ze zouden eigenlijk in de kerk moeten kijken van hoeveel ongehuwde stellen er zijn want het heeft misschien geen zin om een seminar te geven voor ongehuwde stellen die samenwonen als die er niet zijn. Ik ben er wel van mening dat het effect moet hebben.
Rol leden/leiders	Ervaring druk (negatief)	F17: IN het begin wel. Man: In het begin wel. Vrouw: In het begin gingen ze veel druk op ons leggen. Ja, iedereen kwam naar ons toe van “ja jullie moeten trouwen” maar wij zijn nog jong we moeten elkaar eerst goed leren kennen en dan pas gaan we trouwen. Man: om geen fouten te maken. F19: gewoon eerlijk gezegd: ik ben nog niet klaar om te trouwen. Ik ga trouwen wanneer ik voel dat ik moet trouwen. Niet wanneer andere mensen zeggen je moet trouwen omdat dit of dat.
	Dienen	F37: Ja, eind van de maand sta ik met mijn moeder in de keuken. Bereiden we eten voor die verkopen we dan en soms als ik moet invallen dan help ik mee met de zondag school dan ga ik bij de kinderen van 4 tot 6 jaar. Beginnen we eerst met een boek nee beginnen we eerst met bidden daarna lees ik voor uit een boek dan maken ze meestal kleurplaten tekeningen vanuit het verhaal dat we hebben gelezen. En ik stel ook vragen, kijken of ze echt hebben geluisterd. N25: Soms help ik wel met eten, dat moeten gemaakt worden.

	Begeleiding	F28: Nee ik hou er niet van als mensen druk op me gaan zetten, dat blijven pushen pushen pushen. F29: Ik denk dat het voor bepaalde mensen goed zou zijn, sommige mensen hebben een steuntje in hun rug nodig als ze niet meer weten hoe en wat.
Eigen opvatting	Persoonlijke tip	F32: Misschien dat ze wat rustiger aan tegen je vertellen en niet gelijk van ja jullie moeten trouwen omdat jullie samenwonen maar stap voor stap hoe is jullie relatie nu, hoe willen jullie verder, stap voor stap dan iemand begeleiden en niet gelijk van jullie moeten trouwen.
Huwelijk	Samenwonen als alternatief	F40: Ik denk dat wij nu zoiets hebben van we zien het wel. We houden van elkaar we gaan ok ervoor en we laten ons gewoon leiden. We zien wel waar we belanden. Niet echt een soort van doel over 5 jaar moet ik getrouwd zijn of over 5 jaar dit of dat. Ik vind me school nu belangrijk, diploma's halen en dan ga ik erover nadenken over trouwen.
	Samenwonen als voorbereiding	
	Plannen om te Trouwen	N26:Trouwen ik zie het ook denk ik nog niet zo zitten. Er zijn nog veel dingen die ik nog moet doen. Qua financiën enzo.. F41: alles op een rijtje. N27: Je moet dingen bij stappen nemen. Dus niet zomaar haastig zijn. F42: Het is normaal ik heb niet echt veel familieleden die getrouwd zijn. Die zich ermee bezig houden. N28: Bij ons wordt het niet geëist.
	Toegevoegde waarde	N2: Nee F47: voegt niet echt iets toe je krijg alleen maar die achternaam van die andere personen. F43: Ja en een briefje waar staat dat je getrouwd bent, voor de rest is alles hetzelfde als je gewoon samenwoont en een relatie hebt.

Respondent 3 T (Partner)		
Topic	**Label**	**tekst**
Achtergrond	Leeftijd	T1: 20 T3: 26
	Periode samenwonend	T2: 9 maanden T6: Nee hij woonde nog thuis. Hij woonde bij zijn tante. T7: Nu bij zijn moeder. T8: Ja het huis werd vol een andere familie kwamen ook daar wonen dus toen werd het te vol.
	Reden samenwonen	T5: Uhm.. ja ik had het niet echt naar mijn zin thuis want mijn tante was te streng dus toen had ik besloten om eh weg te gaan.
	Periode voor samenwonen	T3: 2 jaar T4: Bij mijn tante in Spijkenisse
	Invloed ouders	
Omgang in relatie	Financiën	T17: uhm.. nou eigenlijk doen we af en toe boodschappen gewoon voor iedereen en dan koken we en dat is het eigenlijk. T18: We doen gewoon de boodschappen die er nog niet zijn en zijn ouders doen de andere boodschappen. T19: Gewoon eigen telefoonrekeningen maar niet echt water ofzo.
	Kinderen	T28:Nee.

Kerk	Invloed kerk op relatie	T12: Ja eigenlijk wel want ik nam Michel altijd mee hij kwam mee naar de Bijbelstudies en op zondagen kwam hij ook terwijl hij daarvoor eigenlijk nooit echt naar de kerk ging. Dus op dat vlak heeft het een positief invloed gehad.
	Samenwonen en geloof	T20: Ja ik voel me gewoon prettig niet iedereen wist in het begin dat ik samenwoonde en nu ook niet echt iedereen en uhm als er bepaald woord dat erover gaat over samenwonen dan voel ik me wel minder prettiger. T21: Niet perse in de kerk alleen maar soms komt het ook terug in de bijbel dat ik lees en Bijbelstudies. T25: Opdat moment vind ik het wel moeilijk en opdat moment voel ik dat ik er iets aan moet doen maar dat is dan even. Maar daarna wil ik het weer vergeten.
	aandacht ongehuwd samenwonen	T39: Uhm niet in deze kerk maar wel in een andere kerk. T40: Over huwelijk en dat je eerst moet trouwen. Het was niet een conferentie speciaal voor ongehuwd samenwonende maar het kwam ter sprake in die dagen.
Rol leden/leiders	Ervaring druk (negatief)	T22: Nee dat niet.
	Dienen	T31: Nee, T32; Nog niet. T33: Ik denk het niet en zou ik het ook niet willen want als je iets doet moet je dan voorbeeld zijn.
	Begeleiding	T29: uhm. Nee eigenlijk niet. Ik weet wel een beetje wat ze zullen zeggen omdat ik wel weet dat het niet klopt.
Eigen opvatting	Persoonlijke tip	.

Huwelijk	Samenwonen als alternatief	T30: Nou bij mij is het eigenlijk meer de bedoeling dat ik meer vrijheid heb omdat ik thuis te streng wordt opgevoed daarom ben ik weggegaan dus niet als een alternatief voor het huwelijk.
	Samenwonen als voorbereiding	
	Plannen om te Trouwen	T26: Ik wel, Hij niet. Nog niet in ieder geval. T27: Ja dat wel maar hij vind het te snel. De reden dat ik het wil met het samenwonen voor de kerk. Dat vind hij geen goede reden om het nu te doen

Respondent 4 Leider W		
Topic	**Label**	**tekst**
Achtergrond	Functie	W1: Ja op dit moment ben ik leider van de jeugd in de kerk W2: Ze vallen in de leeftijd van 13 jaar tot 26 27 zo
	Aantal samenwonenden	W3: Er zijn een paar die zijn samenwonend. W4: Er is eentje die ik zeker van ben dat ze samenwonen. En buiten hun zijn er een paar jongeren die ook samenwonen maar niet naar de jeugd komen. We proberen toch dat ze gaan komen maar ze komen niet vaker.
Praktijkervaring	Omgang met ongehuwd samenwonenden	W5: Oke in de principe moet je gewoon normaal met hun omgaan we zeggen niet van hey je bent in de zonde dat ze misschien dan niet thuis voelen. We zeggen gewoon dat ze welkom zijn, we nodig ze uit voor de jeugddagen jeugddiensten, terwijl we hun ontmoeten en meer van hun komen te weten. Daarna laten we stap voor stap zien van hey je moet hmm zulke dingen moeten veranderen je moet gaan trouwen zoals de bijbel eigenlijk aan ons verteld.
	voorbeeld	W6: Laat me over die persoon hebben die naar de jeugd komt hij kent het woord van God en hij heeft me vertelt dat vanaf klein is opgegroeid met het geloof en daarna was hij het weg kwijt. Hij wist al iets van het geloof maar zijn vriendin is niet gelovig. Daarbij moesten we hem ook helpen dat hij met zijn vriendin moest gaan praten over het huwelijk. W7: Ja hij wilt het we zijn hem nu aan het helpen zodat hij het goede weg te laten leiden. Hij weet dat hij moet gaan trouwen maar het is een proces. Want je weet ze wonen samen en om nu te laten zien dat ze moeten gaan trouwen is een proces.

	Gastvrijheid	W9: Ja ze voelen zich welkom in de kerk als een kerk van Jezus, Jezus heeft ons geleerd dat we niet mogen veroordelen. We zijn vriendelijk met hun. We zeggen kom als je bent ze komen zo en dan gaan ze die stappen nemen. W16: Ja ja ja ik merk dat want we zijn niemand om een ander de vinger te wijzen op anderen zijn daden of zijn fouten. We zijn daar om het goed te maken en de eenheid te zijn zoals Jezus dat wilt en dat gaat goed er zijn mensen die nu bezig zijn om tot huwelijk te komen en het komt goed.
Beleid	uitvoering	W8: ja eigenlijk als leider en ook mijn voorganger ze hebben manieren om hun les te geven zodat ze tot het huwelijk komen. We beginnen een proces met hun. Kijk zoals ik zei kunnen we niet gelijk bij hun komen daarmee. Maar we wachten af en geven hun zelfvertrouwen, zodat ze kunnen zien van hey ze accepteren ons zo en nu zullen we dan stap nemen zodat ze kunnen groeien in de weg van God. Ze kunnen dan ook trouwen.
	Theologie	W12: Kijk we kunnen kijken direct in het begin van de creatie van God. God heeft adam gemaakt en daarna Eva Adam heeft gezegd dit is mijn vlees, dus ze gaan één worden daar kan je al zien dat het een huwelijk is geworden. De bijbel zegt dat de man verlaat zijn vader en zijn moeder en wordt één met zijn vrouw. W13: Kijk het is zo dat je die vragen krijgt, hier in Nederland is samenwonen heel populair de meeste mensen gaan samenwonen. Weet je waarom want bij samenwonen is het dat als er iets gebeurd dan kan je heel gemakkelijk uit elkaar gaan er is geen verbond met elkaar, maar bij het huwelijk is het echt een verbond de Bijbel zegt dat het een verbond is tot de dood en de meeste mensen willen geen verbond maken ze willen gewoon voor een tijd of als er iets niet goed gaat gaan ze uit elkaar dus er niets meer, maar bij het huwelijk is het een verbond tot de dood en daarom moeten we ze laten zien de verantwoordelijkheid die ze hebben in het huwelijk die ze dan niet hebben wanneer ze met elkaar gaan samenwonen. Dus zoiets gaan we proberen aan hun te laten zien.

	Dienen	W15: In onze kerk zijn er mensen die dit vragen en die nog niet gehuwd zijn ze willen graag werken en we willen ook dat ze gaan werken in de kerk want dat is de wil van God dat iedereen werkt in de bediening van God. Maar het is ook beter dat ze trouwen want je moet voorbeeld zijn. We beperken ze niet ze kunnen bijvoorbeeld andere dingen doen dat ze niet echt direct in "picture" moeten komen want kijk dat de mensen gaan praten en de mensen gaan vragen stellen daarom moeten we proberen de lichaam van Jezus te beschermen. Want hij is heilig en we moeten netjes blijven en we proberen wel dat ze tot het huwelijk komen om te werken in het koninkrijk van God. W17: Ja er zijn altijd situaties maar voor elk situatie is er een oplossing, laat me zeggen bijvoorbeeld een voorbeeld dat in zondagschool er zijn mensen die willen in de zondagschool helpen maar er was eentje die het graag wilde doen maar ze was nog niet getrouwd ze was samenwonende en de.. je ziet graag dat ze willen werken maar tot dat ze getrouwd zijn kunnen we hun niet als leider zetten maar bijvoorbeeld kunnen we hun in de keuken laten werken zodat ze toch iets doen we kunnen de mensen niet zomaar afkeuren van doet dat niet doe dit niet maar dat ze toch thuis voelen.
	Doop	W19: Dat is een beetje een moeilijke vraag, kijk het is zo dat ik weet niet precies hoe het gaat in de kerk. Maar persoonlijk denk ik bijvoorbeeld laten we zeggen dat eentje van die bijvoorbeeld de man wilt graag dopen en uhm en de probleem bestaat bij de vrouw dat de vrouw niet wil trouwen dat het geen obstakel is voor de man om hem te storen om te gaan dopen dat is een beslissing die hij wilt nemen en door de schuld van een andere kan hij niet aan dopen dus het is afhankelijk van de situatie ook. W20: Ik zou ze niet dopen want als het eentje was en door de schuld van de andere willen ze niet trouwen maar als trouwen Gods wil is en en dopen ook Gods wil is maar ze niet willen trouwen hoe kunnen ze dan wel dopen. W21: Laten we zeggen dat we iemand al een tijdje kennen en we zien dat ze groeien en dat ze echt ook willen trouwen maar misschien financieel staan ze nu niet goed maar ze willen echt gaan trouwen waarom niet? Ze moeten wel serieus zijn en plan hebben om te willen trouwen dan ga ik ze wel dopen.

Obstakels	Financiën	W18: Veel mensen kijken bij het feest hoe gaan ze die gaan vieren ze hebben niet veel geld om te gaan besteden ze kijken naar de materiele dingen ze zien niet wat God eigenlijk wilt om de wil van God te doen. In de gemeente kunnen de mensen helpen voor het huwelijk want het gaat niet om het feest maar het goede doen want dat is wat God wilt en God waardeert dat de mensen kiezen om zijn wil te doen dan de dingen van de wereld te doen. Dus ik weet dat huwelijksfeest is leuk er is familie en iedereen kan daarbij zijn maar het prioriteit is eigenlijk om de wil van God te doen dat moeten we ook aan hun laten zien.
	Argumenten ongehuwd samenwonenden	W11: Kijk niet direct als jongeren, maar soms heb ik gesprek met anderen mensen die met vragen komen voorbeeld ze zeggen van waar staat het in de Bijbel dat je moet trouwen. Meestal komen ze met zulke vragen en niet iedereen gaat ermee akkoord in het begin. Maar we laten ze het zien in de Bijbel van zo moet je het doen. .
Zelfreflectie		W14: Kijk ik denk dat uhm.. we moeten meer doen, we doen ons best we kijken naar de situatie maar elke keer is er iets nieuws elke keer zijn er dingen veranderd. Ja tot nu toe gaat het goed maar er zijn altijden dingen die kunnen verbeteren.

Respondent 5 Leider L & V		
Topic	**Label**	**tekst**
Achtergrond	Functie	Oudsten
	Aantal samenwonenden	L1: Ja, naar mijn weten hebben we ongeveer 2,3,4,5 stuk of acht negen of misschien 10 paren
Praktijkervaring	Omgang met ongehuwd samenwonenden	L3: Soms zijn we mee bezig toevallig is dit één paar maar zo behandelen we de rest ook maar met liefde in de eerste plaats. Want alleen maar om hun bewust te laten worden van de situatie dat het Bijbels is om te trouwen het advies van de Bijbel is om te trouwen en niet samen te wonen.

	voorbeeld	V1: ja ik heb ervaring met mensen die mij hebben benaderd in de tranen het leven die loopt nu niet meer ze willen verandering zien in hun leven de relatie zelf loopt nu niet meer ze hebben ons benaderd om iets hierover te doen samen met hun advies geven ze hadden vragen over waarom loopt onze relatie niet meer ik ging ze ook advies geven hoe het komt doordat samenwonen gaat in feite tegen het woord van God want er staat in 1 Korinthiërs 7 staat geschreven dat het beter is voor de mens dat ie trouwt dan dat ie gaat verbranden in die zin van vlees. Dus hebben wij ook advies gegeven advies gegeven over de situatie van de ziel van die mens die ook gekwetst is en gescheurd is doordat deze mensen zelf heb ik ook ervaring mee want die ene in de vorige relatie werd de kinderen meegenomen en de man is gebroken achter gebleven en de andere had probleem met haar man die gaf haar klappen en die beschadiging is steeds en haar leven gebleven want die achtervolgde haar. Dus ze wonen nu samen twee mensen met gebroken relaties achter de rug die zijn samen gaan wonen en de relaties van hun zelf met mekaar die liep niet meer zo goed maar doordat wij met ze hebben gesproken en hun hebben uitgelegd dat twee zielen met gebroken hart die gaan tegenmekaar botsen ze moeten ook die genezing ontvangen.
	Gastvrijheid	L2: Weet je wat het is om dit moment wat wij geven is liefde en liefde die laat iemand zich op zijn gemak voelen. Door het geven van liefde laat je hun op hun gemak voelen en het tweede is hun benaderen met wijsheid in fasen om hun te laten begrijpen dat het beter is om te trouwen dan om samen te wonen dat proberen we met het woord van God te illustreren met wat het woord van God erover zegt. Maar het eerste gedeelde het eerste stap is hun liefde geven en iemand op hun gemak laten voelen.
Beleid	uitvoering	L13:Als oudsten van de gemeente samen met de andere leiders voeren we wij een christelijk beleid. Mensen behandelen met liefde elke persoon paar behandelen met liefde en openstaan voor de vragen die ze hebben en proberen hun te helpen er is nu bijvoorbeeld een man die bij ons komt in de kerk hij heeft een passie voor God maar hij kan het niet uitoefenen als hij samenwoont dus zonder, hij gaat binnen kort trouwen, is hij een voorbeeld voor de rest de manier hoe hij doet en de stap dat hij gaat nemen om te trouwen die laat iemand anders een andere paar gaat zeggen van deze man gaat trouwen wij moeten ook trouwen dus die die bewustzijn gaat verder.

	Theologie	V1: ja ik heb ervaring met mensen die mij hebben benaderd in de tranen het leven die loopt nu niet meer ze willen verandering zien in hun leven de relatie zelf loopt nu niet meer ze hebben ons benaderd om iets hierover te doen samen met hun advies geven ze hadden vragen over waarom loopt onze relatie niet meer ik ging ze ook advies geven hoe het komt doordat samenwonen gaat in feite tegen het woord van God want er staat in 1 Korinthiërs 7 staat geschreven dat het beter is voor de mens dat ie trouwt dan dat ie gaat verbranden in die zin van vlees. Dus hebben wij ook advies gegeven advies gegeven over de situatie van de ziel van die mens die ook gekwetst is en gescheurd. L12: Ja als gemeente doen we van periode tot periode doen wij seminars voor ongehuwden voor mensen die echt willen trouwen, voor samenwonenden voor jongens en meisjes die een relatie willen hebben geven we ook advies hoe ze moeten wachten op de Here maar we geven wel seminars en ook wel advies. L11: Ja die mensen ik ken een echtpaar die ik ken twee echtparen zelfs die ech echt gebruikt wil worden door de Heer uitgelegd dat als je totdat wil komen met God dan moet je trouwen en die beslissing is gevallen en ze gaan binnenkort trouwen want ze willen echt gebruikt worden door God vooral de mannen en die beslissing is gevallen. Ze gaan trouwen die advies is gevolgd. L7: We gaan het woord van God te pas brengen en proberen de mensen ten alle tijden te wijzen op het woord van God. Als die mensen zeggen hey ik wil God dienen en ik wil in het woord van God geloven dan moeten wij ook die gedeelte van het woord van God ook geloven en we attenderen ze altijd op het woord van God we kunnen overal gaan maar het eindresultaat moet het woord van blijven in ons hart.

	Dienen	L9: Over dat over bediening in de kerk gaan wij kijken hoe de situatie is als die persoon een bediening wilt uitoefenen en die persoon is nog niet getrouwd alhoewel die is gedoopt maar hij is nog niet getrouwd hoe dan ook je leeft toch in de zonde en om die persoon een bediening te laten uitoefenen in de gemeente dan denk ik dat dat niet op zijn plaats is op dat moment want dan heb je met andere mensen te maken en je hebt .. misschien ga ik iets dieper nu maar je hebt overdracht van geesten als je in de zonde leeft dan ben je open voor alles wat niet goed is alles wat van de vijand is ben je er open voor dan moet je heel hard werken als een vrouw of man zijnde om dingen tegen te houden daarom zeggen wij: het is beter als je een bediening wilt uitoefenen in de gemeente dat je eerst alles op een rechte niveau hebt en dan pas God leidt zelf. V3:ja bijvoorbeeld ik moet aan mezelf werken wetende dat ik uhm in mijn leven dingen zitten die ik zelf niet op een rijtje met God hebt het is heel belangrijk dat wij onze Bijbel lezen en dat wij bidden en laat de Here ons leiden in de dingen die wij moeten en weten van zo denk God hierover dus ik kan dat niet overschrijden als ik dat doe dan open ik zelf een deur voor meerdere dingen die niet kloppen in mijn leven dus het is heel goed dat als iemand bijvoorbeeld je weet dat je samenwoont dat je heel goed door hebt dat niet de wil van God voor je leven is je moet dat kunnen veranderen anders moet je zolang je dat nog niet op een rijtje hebt moet je gewoon zitten in de zaal in de kerk doordat je niet klaar bent om zelf het werk van God te doen dus je moet in je eigen leven alles goed op een rijtje hebben anders niet ik zie het zo en ik overschrijd dat niet ik geef mensen ook onderwijs dus als ik overschrijd dan moet het bij iedereen zo zijn en ik overschrijd dat niet ik hou me aan de regels uit de Bijbel en dan weet ik dat ik goed zit met de Here.

	Doop	V2: Individueel gezien is elk persoon verantwoordelijk tegenover God voor zijn eigen daden en keuzes dus voor mijn gevoel als iemand in zo'n situatie wilt dopen dat wij deze persoon gewoon de kans moeten geven om te dopen maar ik zou eerst trouwen en daarna dopen want het is de juiste stap die we moeten nemen maar als deze persoon vrijwilig wilt dopen ik niet waarom hij dat niet kan doen het zijn eigen keuze en niet onze keuze wij als volwassen Christenen wij hanteren de Bijbel zoals het is voor onze eigen goedgevoel in ons hart maar voor een andere loopt het weer anders dus niet iedereen heeft het zelfde mening over het woord en deze persoon ik geef deze persoon de keuze aan zichzelf om te gaan dopen maar bij ons zit het gewoon anders wij willen dat iemand zich gewoon aan de regels van de Bijbel houden zodat deze persoon geen schuld kan hebben tegenover God L8: Met andere woorden ik denk ook persoonlijk als die persoon zegt ik ben klaar om te dopen dan wij als kerk hem of haar toch die kans geven om het te doen gezien de uitweg die gaat komen voor hun relatie en dat is trouwen maar als ze die kans krijgen om te dopen ik zou zeggen geef hun die kans want het is iets tussen die persoon zelf en God.

Obstakels	Financiën	L4: Ja we hebben mensen gehad die zeggen ze kwamen niet specifiek op dat punt maar uit het gesprek kan je uithalen dat het is een financiële issue dat ze in deze situatie leven en ook proberen wij hun om op een wijze manier er op te attenderen van hey het is goed om te trouwen dan samenwonen en ook adviseren hoe ze ongeveer met het financiële moeten omgaan. L5: Ik denk zelf als kerk in zo'n situatie van schuldsanering ben je verbonden aan een bepaald periode aan een bepaalde tijd en wijsheid wijst dat als je die tijd laat doorgaan dus je gaat die tijd gewoon door totdat het klaar is en dan stap je in een gezonde relatie met trouwerij en alles erbij want meer kan je niet doen en wij denken dat wij als kerk God is een God van genade en hij kent de situaties als zo'n persoon in zo'n situatie is dan denk ik dat wij als kerk die mensen de kan moeten geven om tot sanering te komen van het hele situatie en daarna te helpen te adviseren van als het achter de rug is stap maar in het huwelijksbootje en laat Jezus het voor jullie doen. L6: In die periode kunnen ze gewoon samenblijven waarom zeg ik dat want ze zijn al gewend aan mekaar en we weten dat het is goed om te trouwen we weten dat alleen maar deze mensen zijn voordat ze Jezus hebben leren kennen zijn ze zo naar Jezus toegekomen en om die persoon te gaan zeggen jullie moeten uit elkaar en ze hebben kinderen we adviseren dat niet soms brengen wij dat niet eens ter sprake we laten we gewoon de periode doorheen gaan we laten ze deze periode doorlopen tot dat ze gaan trouwen.
	Argumenten ongehuwd samenwonenden	L10: Nee sinds ik dit werk doe frustraties uh.. frustraties qua God dienen is niet uitgekomen alleen frustraties qua ik zit in die probleem ik eruit maar de uitweg is nog niet gekomen ze willen trouwen maar het lukt niet. V4: Ik heb het ook megemaakt volgens mij is dat met de paar waarmee wij eerst zijn begonnen dus ze zien het bijvoorbeeld zo ik wil iets voor de Here doen maar ik weet dat ik verkeerd zit wat moet ik doen ik wil trouwen maar de andere kant is nog niet klaar voor en we hebben met ze gesproken en uitgelegd dat beiden moeten akkoord zijn in alles. Dus in het leven die ze samen hebben uit mekaar gaan hebben we ook die advies gegeven eerst een poosje uit elkaar zijn jullie heiligheid houden tegenover de Here en dan pas trouwen. Altijd die advies gegeven uit mekaar gaan en dan pas als het zover is gaan trouwen alle voorbereidingen doen maar dan in heiligheid.